

ZWIERZĘTA AZJI PŁD.-WSCH. KAMPANIA

EAZA • IUCN/SSC

EAZA Kampania 2012/13

Zwierzęta Azji Południowo-Wschodniej

EAZA Southeast Asia Campaign

ALARM DLA NOSOROŻCÓW

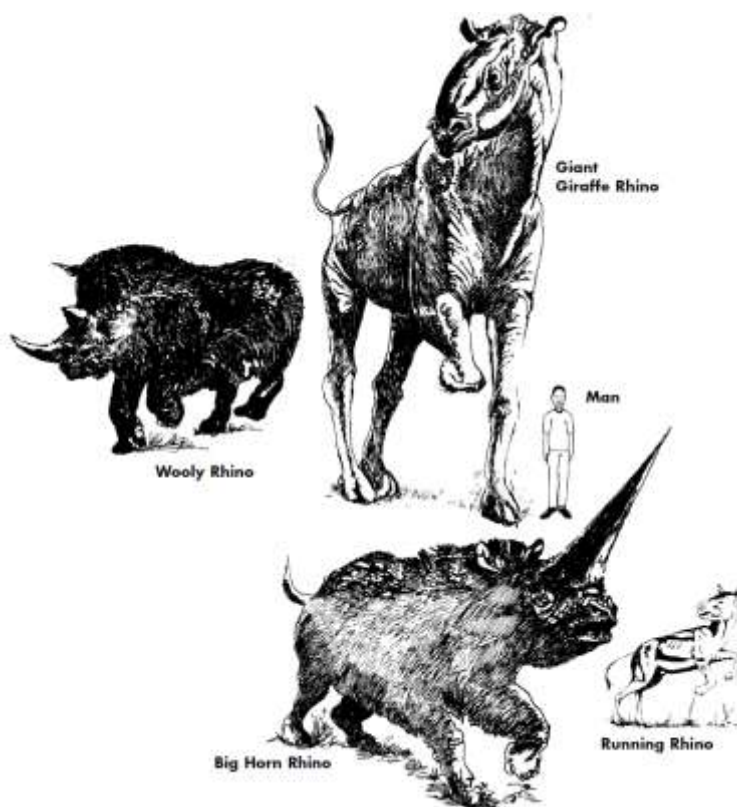
Więcej informacji o kampanii na www.southeastasiacampaign.org

Chrońmy skarby orientu.

INFORMACJE OGÓLNE

Nosorożce pojawiły się na Ziemi 50 mln lat temu. Były jedną z najbardziej zróżnicowanych grup dużych roślinożerców na świecie. Nie trzeba dodawać, że odniosły ogromny sukces, gdyż jej przedstawiciele żyją do dziś. Setki rozmaitych gatunków pojawiały się i zniknęły z powierzchni naszej planety. Największym ssakiem lądowym był Indrikoterium. Osiągał około 6 m wysokości w kłębie, masę ciała około 20 ton, to mniej więcej tyle co cztery dorosłe słonie, a jego czaszka miała ponad 2 m długości. Wielkie rozmiary i długa szyja wskazywały na tryb życia podobny do dzisiejszej żyrafy. Podobnie jak ona, żywił się liśćmi z wierzchołków drzew. Oprócz Indrikoterium występowały także małe, bezrogie i długonogie gatunki nosorożców. Jedne zamieszkiwały wodę, gdzie żywiły się roślinnością, podobnie jak współczesne hipopotamy.

Współczesne gatunki nosorożców wyewoluowały 10 – 7 mln lat temu (gatunek ludzki istnieje na Ziemi o połowę krócej) i są jednymi z najdłużej występujących gatunków na świecie. Obecnie żyje jedynie 5 gatunków nosorożców. W Azji spotykamy nosorożca indyjskiego, sumatrzeńskiego i jawańskiego. Natomiast w Afryce - nosorożca czarnego i białego.

Nosorożec biały osiąga największe rozmiary i masę ciała. Najcięższy odnotowany osobnik osiągnął masę 4600 kg. Do tego gatunku należy również rekord długości rogu - największy odnotowany róg mierzył nieco mniej niż 150 cm długości. Nosorożce afrykańskie oraz sumatrzeński - mają po 2 rogi. Nosorożec indyjski jest największym azjatyckim gatunkiem. Może osiągać 2 m wysokości (mierzonej od podstawy przedniej nogi do najwyższego punktu na grzbiecie, między łopatkami, czyli kłębu) i osiągać masę ciała do 2700 kg. Jego skóra układa się w potężne fałdy, które przypominają zbroję. Nosorożec jawański jest najrzadszym gatunkiem, współcześnie żyje mniej niż 50 osobników. Osiąga 900 - 2300 kg masy ciała oraz 170 cm wysokości w kłębie. Nosorożec sumatrzeński jest najmniejszy, osiąga „zaledwie” 800 kg przy wysokości 145 cm w kłębie. W przeciwieństwie do czterech pozostałych gatunków (azjatyckich i afrykańskich) pokryty jest sierścią.

HANDEL ROGIEM NOSOROŻCA

Zapotrzebowanie na róg nosorożca pochodzi z dwóch podstawowych źródeł. W tradycyjnej medycynie chińskiej (TCM) w krajach środkowej Azji róg nosorożca wykorzystywany jest do leczenia prawie wszystkich chorób. Natomiast na Środkowym Wschodzie rogu używa się do produkcji trzonków do ceremonialnych noży, zwanych *jambiya*.

W Azji wytrzebiono większość nosorożców, wskutek czego 2 z 3 gatunków zaklasyfikowano jako krytycznie zagrożone wyginięciem. Mając tak mało nosorożców, mieszkańcy Azji traktują gatunki afrykańskie jako źródło surowca. Uważają jednak, że rogi afrykańskich nosorożców nie są tak skuteczne, jak te pochodzące od gatunków azjatyckich.

Na Środkowym Wschodzie, szczególnie w Jemenie i Omanie, z rogów nosorożców rzeźbi się trzonki charakterystycznie zakrzywionych noży *jambiya*. Mężczyźni noszą je jako symbol bogactwa i statusu społecznego. Popyt na *jambiya* drastycznie wzrósł w latach 70. XX wieku, gdy rozkwitła oparta na ropie gospodarka tych krajów. Jeden z handlarzy z Jemenu twierdzi, że importował aż 36 700 kg rogu afrykańskich nosorożców. To oznacza, że musiało zginąć ponad 12 750 nosorożców, żeby dostarczyć taką ilość surowca. Za kłusowniczym procederem stoją zorganizowane grupy działające na zamówienie bogatych zleceniodawców. Kraje będące głównymi odbiorcami to przede wszystkim Chiny i Wietnam.

Jednak by handlować rogiem nosorożca, trzeba wiedzieć, skąd go nabyć i komu sprzedać. Zajmują się tym pośrednicy. To oni najwięcej zarabiają na handlu rogiem nosorożca i ponoszą najmniejsze ryzyko. Pośrednicy kupują róg w Afryce od kłusowników. Kłusownik musi dowiedzieć się, gdzie dokładnie znajdują się nosorożce. W tym celu nawiązuje kontakt z lokalną ludnością. Otrzymuje od niej nie tylko potrzebne informacje (gdzie przebywają zwierzęta oraz jak są chronione), ale i czasowe schronienie. Kłusownicy często strzelają do nosorożców, gdy te podchodzą do wodopojów. Używają też druczianych sidła, by je złapać. Po zabiciu nosorożca, kłusownik opuszcza dany teren, by nie zostać złapanym, przez to, zamiast niego o zabiciu nosorożca oskarża się lokalną ludność. Kłusownik sprzedaje róg pośrednikowi. Zapłata stanowi tylko ułamek jego wartości rynkowej. Za granicą ten sam róg jest sprzedawany za wielokrotność tej sumy. Nawet tak wysoka cena nie rekompensuje prawdziwej wartości nosorożca żyjącego w środowisku naturalnym. Z czasem, gdy nosorożców zabija się coraz więcej, ich populacja zaczyna się kurczyć. Wówczas kłusownik i pośrednik przenoszą się w inne miejsce. Jeśli kłusownik zostanie złapany i trafi do więzienia, pośrednik mu nie pomoże – nie będzie ryzykował powiązania własnej osoby z przestępczą działalnością. Pośrednik znajdzie kolejnego kłusownika i nielegalny proceder będzie trwał nadal.

ZAGROŻONE WYMARCIEM

W 1597 roku chińczyk „Pen Ts’ao Kang Mu” opisał sposoby zastosowania części ciała zwierząt w medycynie. Stwierdził on, że róg nosorożca jest „najlepszy ze świeżo zabitego samca,” ale nie wspomina żeby róg był dobrym afrodyzjakiem. Właściwości lecznicze rogu nosorożca nie zostały potwierdzone żadnymi badaniami naukowymi, mimo to jest on podstawą tradycyjnej medycyny chińskiej (TCM). Jego pozyskiwanie jest przyczyną śmierci tysięcy nosorożców we wszystkich obszarach ich występowania. Ludzie, którzy używają rogów nosorożca do leczenia dolegliwości zdrowotnych, naprawdę wierzą w jego działanie. Róg nosorożca jest nierozłączną częścią TCM od tysięcy lat i nie ma znaczenia skąd pochodzi.

We wschodniej Afryce – głównie w Kenii, Ugandzie i Tanzanii dane statystyczne nt. pozyskiwania rogów nosorożców są prowadzone od 1926 roku. W tym okresie głównie zabijano nosorożce czarne, ale też białe, jeśli znalazły się na celowniku. Dane podają, że w latach 30. wywożono z Afryki wschodniej (wtedy pod panowaniem brytyjskim) około 1600 kg rogów rocznie. Oznacza to, że śmierć poniosło 555 nosorożców czarnych. W latach 50. i 60. w domach aukcyjnych sprzedawano 1800 kg rogów nosorożca rocznie, co wiązało się ze śmiercią około 600 nosorożców każdego roku. W latach

70. ilość pozyskanych rogów nosorożca wzrosła gwałtownie do 3400 kg każdego roku, w tym czasie zabito 1180 nosorożców.

Profesor Leader-Williams pracownik Instytutu Durella na Uniwersytecie w Kent, określił poziom konsumpcji mieszkańców krajów Dalekiego Wschodu (Hong Kong, Taiwan, Singapur, Japonia, Korea Południowa, Półwysep Malajski, Sabah Malezja, Brunei, Macau i Tajlandia). Okazało się, że głównym importerem rogów afrykańskich nosorożców były Chiny kontynentalne, Hong Kong i Tajwan. W latach 60. i 70. Hong Kong był największym, światowym importerem rogów nosorożców. Mimo, że rząd oficjalnie całkowicie zabronił importu w roku 1979, rogi nosorożców były przemywane z Macao, Myanmar, Indonezji, Malezji, Indii, Tajwanu i południowej Afryki.

W 1987 roku podczas spotkania CITES w Ottawie, prawie wszyscy uczestnicy wprowadzili całkowity zakaz handlu produktami wykonanymi z części ciała tych zwierząt. Brytyjska premier Margaret Thatcher obiecała wprowadzić ten zakaz w życie rok później. Niestety, nigdy nie udało się wprowadzić tego zakazu skutecznie, zasugerowano, że może na potrzeby TCM wystarczą substytuty z części ciała nosorożców. Naukowcy z Instytutu Farmakologicznego w Chinach zaproponowali użycie rogów bawołu (zbudowanego z keratyny, tak jak rogi nosorożca). Orzekli, że wszystkie nowe leki obecnie stosowane zawierają róg bawoli zamiast nosorożca. We wstępie do „Podstaw medycyny chińskiej” z 1996 roku napisane jest, że nie wolno zabijać nosorożców. Znajduje się tam też lista chorób, które mogą być leczone preparatami z rogu nosorożca, a pod nią informacja, że nosorożce zagrożone są wyginięciem, dlatego też do celów medycznych zamiast rogów nosorożców należy używać substytutu z rogów bawołu wodnego.

Tajwańscy milionerzy znani są z nadmiernej konsumpcji rzadkich i egzotycznych gatunków zwierząt. Kierują się chińskim powiedzeniem, że zwierzęta istnieją przede wszystkim po to, aby je eksploatować. Większość rogów nosorożców na sprzedaż pochodzi z Południowej Afryki. Popyt na rogi nosorożców rośnie szczególnie wśród bogatych Tajwańczyków, którzy wiedząc, że ceny rogów nosorożców będą rosły w związku ze spadkiem liczebności gatunku, traktują zakup rogów jak inwestycję. W tych regionach produkty z rogów nosorożca są używane w leczeniu wszystkich dolegliwości, np. stosuje się je jako leki uspokajające, łagodzące zawroty głowy, dodające energii, leczące zapalenie krtani.

Keratyna wchodzi w skład budowy włosów, wełny, paznokci, rogów, kopyt i piór. Jest także głównym składnikiem rogów nosorożca. Gdyby keratyna miała potwierdzone medycznie właściwości lecznicze, to można by do dalekowschodnich leków dodawać te części ciała nosorożców, które można pozyskać nie zabijając zwierzęcia - włosy z uszu, opiłki z kopyt.

Spadek liczebności nosorożców i związana z tym ograniczona dostępność ich rogów napędza wzrost cen i wzmacnia presję na malejące populacje tego gatunku. Dla osób, których roczny dochód jest często znacznie poniżej poziomu utrzymania się, możliwość zmiany swojego życia poprzez zabicie dużego, niezgrabnego, i pozornie "bezużytecznego" zwierzęcia musi być niezmiernie kusząca. Popyt na róg nosorożca w Azji i na Środkowym Wschodzie zachęcił mieszkańców Afryki do zabijania rodzimych gatunków nosorożców. Dzięki temu oba gatunki, a zwłaszcza nosorożec czarny, mogą w najbliższej przyszłości zniknąć ze środowiska naturalnego.

Nosorożce nie są jedynymi gatunkami, które dotyczy problem tak wysokiego ryzyka wymarcia. Populacja ludzi na całym świecie jest niebezpiecznie duża, a jej zapotrzebowanie na zasoby naturalne wzrasta wraz z jej liczebnością. Dziś na świecie żyje ponad 7 miliardów ludzi. Problem polega na tym, że wiele gatunków zwierząt nie jest w stanie nadrobić strat w populacji wynikających z działalności człowieka. Liczebność wielu gatunków jest dziś niebezpiecznie mała. Zagrożenie wyginięciem dotyczy dziś ponad 10 000 różnych gatunków!

Wielu ludzi niepokoi fakt, iż nasza planeta traci bezpowrotnie bogactwo gatunkowe. Ewolucja niektórych z nich trwała wiele milionów lat, a wciąż niewiele wiemy o ich roli w ekosystemach. Naukowcy udowodnili, że im większa różnorodność biologiczna występuje w danym ekosystemie, tym jest on zdrowszy i stabilniejszy. Dopuszczając do wymarcia tak wielu gatunków, naruszamy równowagę tych ekosystemów, a tym samym środowiska, w którym żyjemy. Chroniąc gatunki, z którymi dzielimy środowisko, chronimy nas samych. Każdy gatunek odgrywa unikalną rolę, a powiązania między nimi są niezwykle precyzyjne. Wszystkie gatunki zwierząt i roślin, także ludzie są od siebie wzajemnie zależne w walce o przetrwanie.

Nosorożce odgrywają ważną rolę w utrzymywaniu zdrowego środowiska. Białe nosorożce „koszą” obszary trawiaste, ograniczając wzrost trawy wysokiej, co umożliwia wzrost niższej, zielonej, która jest pożywieniem dla innych zwierząt. Czarne nosorożce odgrywają istotną rolę w obiegu materii. Zjadają części roślin, które nie są trawione przez innych roślinożerców, i które następnie częściowo powracają do gleby wraz z odchodami nosorożców. Odchody te są także pożywką dla grzybów i żuków gnojowych. Organizmy te w dalszym stopniu rozkładają materię roślinną, uwalniając substancje odżywcze do gleby. W ten sposób odchody nosorożców użyźniają glebę, co pozytywnie wpływa na wzrost roślin.

Nosorożce przyczyniają się także do rozsiewania nasion drzew. Gatunki drzew o twardych łupinach nasiennych, jak baobab albo kigelia afrykańska (drzewo kielbasiane) wymagają przejścia przez przewód pokarmowy nosorożca. Odchody stanowią też dobry nawóz dla roślin. W ten sposób nosorożce przyczyniają się do wzbogacenia różnorodności i ilości drzew na swoim obszarze występowania.

10 POWODÓW, DLA KTÓRYCH WARTO POZNAĆ NOSOROŻCE

1. NOSOROŻCE SĄ KRYTYCZNIE ZAGROŻONE WYGINIĘCIEM

Na początku XIX wieku na Ziemi żyło około 1 milion nosorożców. W 1970 roku było ich już tylko 70 000. Dziś pozostało zaledwie 18 000 osobników żyjących w naturze. Trzy z pięciu gatunków nosorożców ma status CR - krytycznie zagrożone wyginieniem. Jedynie południowy podgatunek nosorożca białego ma status niższy (mniej zagrożony) NT - podwyższone ryzyko wyginienia. Jednakże jest to również status wskazujący na duże zagrożenie dla tego podgatunku. Status nadawany jest przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody. Jeszcze dzisiaj możemy pojechać do Afryki i Azji, aby zobaczyć żyjące tam nosorożce. Czy w przyszłości taką szansę będą miały nasze dzieci i wnuki?

2. NOSOROŻCE ŻYJĄ NA ZIEMI OD 50 MILIONÓW LAT

Nosorożce zawsze stanowiły ważny element różnych ekosystemów, w których żyły przez miliony lat. Nie pozwólmy, by zginęły bezpowrotnie jak dodo, tur lub tarpan.

3. LUDZIE SĄ GŁÓWNA PRZYCYNĄ WYMIERANIA NOSOROŻCÓW

Kłusownicy zabijają nosorożce, bo zarabiają na ich rogach dużo pieniędzy. Rogi używane są w chińskiej medycynie ludowej, a w Jemenie jako rzeźbione uchwyty rytualnych noży. Utrata siedlisk przez nielegalną wycinkę lasów pod uprawy rolne, niszczenie i zanieczyszczanie środowiska oraz konflikty polityczne znacząco utrudniają działania na rzecz ochrony nosorożców.

4. NOSOROŻCE SĄ GATUNKIEM PARASOŁOWYM

Chroniąc nosorożce i zarządzając ich populacjami, ekolodzy i naukowcy biorą pod uwagę inne gatunki zwierząt i roślin, które współwystępują w ich ekosystemach i wchodzi w interakcję z nosorożcami. Gdy nosorożce są chronione, ochronie podlega wiele innych gatunków, nie tylko ssaków, lecz także ptaków, gadów, ryb i owadów oraz roślin.

5. NOSOROŻCE TO WIELCY ROŚLINOŻERCY O WYJĄTKOWEJ CHARYZMIE

Koncentrując się na tak powszechnie znanym zwierzęciu jak nosorożec (nazywając go mega-roślinozercą, „dwutonową kosiarką”, itp.), możemy organizować akcje podnoszenia świadomości ludzi co do zagrożeń i ochrony nosorożców i w ten sposób wspierać programy czynnej ochrony tych zwierząt.

6. NOSOROŻCE PRZYCIĄGAJĄ TURYSTÓW I ZWIEDZAJĄCYCH

Nosorożce są drugimi co do wielkości roślinozercami lądowymi, zaraz po słoniach. Wraz z lwem, żyrafą, szympansem i niedźwiedziem polarnym, nosorożec stanowi wyjątkowy magnes dla odwiedzających ogrody zoologiczne. W naturze nosorożce przyciągają turystów, którzy z kolei stanowią ważne źródło dochodów dla parków narodowych i lokalnych społeczności. Są jednym z gatunków afrykańskiej „Wielkiej Piątki” (wraz z lwem, lampartem, słoniem i bawołem).

7. OCHRONA IN-SITU (NA MIEJSCU) POTRZEBUJE TWOJEJ POMOCY

Ochrona nosorożców i zarządzanie ich populacjami to wielkie przedsięwzięcie, wymagające niemałych nakładów pieniędzy, czasu i wysiłku. Kraje, w obrębie których występują nosorożce, potrzebują finansowego wsparcia, wymiany informacji i dobrych praktyk.

8. DATKI NA NOSOROŻCE NIEZBĘDNE SĄ DO PROWADZENIA SKUTECZNYCH PROGRAMÓW ICH OCHRONY

Wiemy, że wysiłek podjęty dla ochrony zwierząt przynosi efekty. Południowy podgatunek nosorożca białego dziś by nie istniał, gdyby nie ciężka praca kilku zdeterminowanych ludzi, którym udało się ochronić około 200 ocalałych nosorożców. Poprzez kontrolowany rozród i program reintrodukcji dziś możemy się cieszyć około 11 100 osobnikami południowych nosorożców białych. Im więcej pieniędzy uda się zebrać, tym więcej programów ochrony będzie można wesprzeć. Możliwe, że gdy czytasz te informacje, północny podgatunek nosorożca białego już wyginął, ale wciąż nie jest za późno, by uratować całą resztę.

9. WIELU LUDZI NAWET NIE WIE, ŻE NOSOROŻCE SĄ TAK BARDZO ZAGROŻONE

I nie tylko o tym! Czy wiedziałeś już o istnieniu azjatyckich gatunków nosorożców? A o tym, że tylko dwa gatunki z pięciu mają pojedynczy róg? Albo o tym, że róg nosorożca używany jest do tak osobliwych celów? Niektórzy nawet sądzą, że nosorożce mogłyby żywić się mięsem! Jeśli ludzie nie poznają lepiej tych niezwykłych zwierząt i ich problemów, to jak możemy od nich oczekiwać chęci przyczynienia się do ich ochrony?

10. MAMY SZANSĘ PRZYCZYNIĆ SIĘ DO WIELKIEGO PRZEDSIĘWZIĘCIA, JAKIM NIEWĄTPLIWIE JEST OCHRONA NOSOROŻCÓW

ZOO Wrocław bierze udział w Kampaniach organizowanych przez Europejskie Stowarzyszenie Ogródów Zoologicznych i Akwariów (EAZA). W tym roku, jak i w poprzednim, zbieramy fundusze na projekty ochroniarskie dotyczące Azji Południowo-Wschodniej, w tym „Wzmocnienie ochrony oraz monitoringu nosorożca sumatrzeńskiego na obszarze Parku Narodowego Way Kambas w Indonezji”. Jest to jeden z rzadszych gatunków nosorożca, jego populację żyjącą na terenie parku szacuje się na 25 osobników. Wymaga więc podjęcia natychmiastowych działań, by mógł przetrwać. W naszym ogrodzie możemy zobaczyć i poznać bliżej nosorożca indyjskiego – największego z azjatyckich gatunków.

NOSOROŻEC SUMATRZAŃSKI

(*Dicerorhinus sumatrensis*)

fot. Alain Compost

SEKCJA 1. KIM JESTEM

Wysokość w kłębie:	1,2-1,45 m
Długość ciała:	2,5 m
Masa ciała:	500-800 kg
Ilość rogów:	dwa
Długość rogu:	dłuższy, przedni 15-25 cm, krótszy-kilka cm.
Średnia długość życia w naturze:	30 - 45 lat
Średnia długość życia w hodowli:	do 33 lat
Synonimy:	azjatycki nosorożec dwurogi lub nosorożec owłosiony

Nazwa gatunkowa *Dicerorhinus sumatrensis* pochodzi z greckiego i oznacza: *di* - dwa, *cero* - róg, a *rhinos* - nosorożec i *sumatrensis* - Sumatra.

Nosorożec sumatrzański ma czerwono-brązową skórę, którą w naturalnym środowisku porastają krótkie szczeciniaste włosy. W warunkach hodowlanych (np. w ogrodach zoologicznych) włosy mogą przybrać postać włochatego futra, z powodu niskiej ścieralności o rośliny. Krawędzie uszu tych zwierząt pokryte są wyraźnymi frędzlami dłuższych włosów, a ogon zakończony jest kępką grubszych włosów. Na skórze nosorożca sumatrzańskiego znajdują się większe fałdy okrążające ciało za przednimi i przed tylnymi nogami oraz mniejsze na szyi i u podstawy nóg. Skóra jest raczej cienka, delikatna i giętka, a jej grubość to około 10-16 mm. Tłuszcz podskórny nie występuje u nosorożców w naturalnym środowisku, ale zdarza się u okazów w ZOO.

Nosorożec sumatrzański jest uważany za gatunek najbardziej prymitywny, z powodu owłosionej skóry i innych cech pierwotnych. Jest najbliższym spokrewnionym ze znanym nosorożcem włochatym, który żył w mroźnych krainach Europy i Azji w epoce lodowcowej.

Nosorożce sumatrzańskie to zdecydowanie najmniejsze z pięciu współczesnych żyjących gatunków nosorożców. Ich masa ciała wynosi między 500-800 kg, często jest większa w warunkach hodowlanych. Osiągają wysokość 120-145 cm w kłębie i około 250 cm długości. Długość głowy to 70-80 cm, a długość ogona waha się od 35-60 cm.

Nosorożce sumatrzańskie mają dwa rogi, koloru ciemno szarego do czarnego. W naturze są one zwykle bardzo gładkie i tworzą smukły stożek, wygięty do tyłu. Przedni, dłuższy róg jest zwykle długi na 15-25 cm, drugi jest zwykle dużo mniejszy, rzadko osiąga więcej niż kilka cm długości. Najdłuższy znaleziony róg mierzył 81 cm i znajduje się obecnie w Muzeum Brytyjskim w Londynie. Róg nosorożca ma taką samą strukturę jak kopyta koni i odrasta po złamaniu. Nie są używane do walk, ale do zgarniania błota na boki podczas wyrwania roślin i ochrony głowy i nosa podczas przedzierania się przez gęstwiny roślinności.

Nosorożce sumatrzańskie posiadają chwytną górną wargę, która umożliwia im uchwycenie pokarmu roślinnego. Tak jak wszystkie azjatyckie nosorożce, mają dolne siekacze w kształcie długich sztyletów. Są one bardzo ostre i nosorożce używając ich do walk, mogą zadawać głębokie rany. Nosorożce afrykańskie utraciły taki rodzaj zębów. Jako przystosowanie do przeżuwania dużych ilości szorstkiej strawy nosorożce mają dwa rzędy po sześć szerokich, mocnych, niskich zębów trzonowych po każdej stronie. Zęby posiadają twarde szkliwo na krawędziach, dzięki czemu tną zdrewniałe części roślin na charakterystyczne 1-2 cm, kawałki. Z wiekiem zęby się zużywają i ścierają o kilka centymetrów, aż staną się płaskie. Z tego powodu starsze osobniki mają problemy z rozcieraniem jedzenia, co powoduje utratę kondycji i śmierć z niedożywienia.

Nosorożce sumatrzańskie potrafią fermentować pokarm przy użyciu mikroorganizmów, które w końcowym odcinku jelita rozkładają niestrawione resztki pożywienia, posiadają dobrze rozwinięte jelito ślepe i jelito grube.

Nosorożec sumatrzański ma dobry zmysł węchu i bardzo dobry słuch, ale jest krótkowzroczny. Zwykle ucieka, kiedy spotyka człowieka w swoim środowisku. Atakuje bardzo rzadko, prawdopodobnie z powodu słabego wzroku.

Nosorożce sumatrzańskie mogą biegać szybko i są bardzo zwinne. Z łatwością wspinają się po górach i mogą pokonywać bardzo strome zbocza i brzegi rzek. Chroniony przez rogi i fałdy ciężkiej skóry w kształcie obręczy oraz chrząstek w nosie i głowie, może z łatwością przebijać się przez najgęstsza roślinność, pozostawiając okrągłe tunele.

ZNANE SĄ TRZY PODGATUNKI:

1. *Dicerorhinus sumatrensis lasiotis* poprzednio występował w Indiach, Bhutanie, Bangladeszu i Myanmar (Nowak, 1999). Wyginął w trzech krajach, ale istnieje możliwość, że występuje jeszcze w północnym Myanmarze,
2. *Dicerorhinus sumatrensis harrissoni* dawniej występowały na całej wyspie Borneo. Obecnie występuje tylko w Sabah (Malezja), choć rozproszone osobniki mogą jeszcze przetrwać w Sarawak (Malezja) i Borneo (Indonezja),
3. *Dicerorhinus sumatrensis sumatrensis* dawniej występowały w Tajlandii, Malezji, na Półwyspie Malajskim i Sumatrze (Indonezja). Obecnie, podgatunek występuje tylko w części Sumatry i Półwyspu Malajskiego.

SEKCJA 2. JAK I GDZIE ŻYJE

Występowanie:	Indonezja: Malezja
Środowisko:	tropikalne lasy deszczowe oraz górskie
Aktywność:	dzienna
Rodzaj pożywienia:	trawy, liście, owoce
Prawdopodobnie wymarły:	Myanmar
Regionalnie wymarły:	Bangladesz, Bhutan, Brunei Darussalam, Kambodża, Indie, Laos, Tajlandia, Wietnam

Nosorożec sumatrzeński występował pierwotnie od podnóży Himalajów w Bhutanie i północno-wschodnich Indiach, przez południowe Chiny (Yunnan), Birmę, Tajlandię, Kambodżę, Laos, Wietnam i Półwysep Malajski, po wyspy Sumatra i Borneo w Indonezji.

Podgatunek *Dicerorhinus sumatrensis sumatrensis* obecnie występuje głównie na Sumatrze, gdzie jest 170 do 230 osobników. Największe populacje można spotkać w Parkach Narodowych: Bukit Barisan Selata (60-80 osobników), Way Kambas (15-25) i Gunung Leuser (60-80 osobników). Niektóre lokalne raporty donoszą o przypadkach występowania nosorożców poza obszarami chronionymi w prowincji Aceh. Istnieje również kilka małych, mało żywotnych populacji, liczących nie więcej niż kilka osobników w Parku Narodowym Kerinci-Seblat. Niektóre populacje maleją z powodu kłusownictwa, z bardzo dużymi spadkami liczebności na niektórych obszarach. Kłusownictwo niedawno ustało w Parku Narodowym Bukit Barisan Selata i Parku Narodowym Way Kambas. Populacje na Półwyspie Malajskim są teraz bardzo małe, ale gatunek prawdopodobnie przetrwa w Parku Narodowym Taman Negara i na terenie Tamon Besor/Belum. Raczej populacja już nie przetrwa w Parku Narodowym Endau Rompin (Malezja).

Większość z nielicznych pozostałych przy życiu przedstawicieli podgatunku *Dicerorhinus sumatrensis harrissoni* występuje w Parku Narodowym Tabin w Sabah (Malezja), a kilka w Danum Valley (również w Sabah). Łączna liczba nosorożców w Sabah to prawdopodobnie około 50 sztuk. Dwuletnie badania (2000-2002) wykazały 6 znanych osobników, 10 prawdopodobnych i dodatkowo 35 możliwych przedstawicieli tego podgatunku.

Stan populacji podgatunku *Dicerorhinus sumatrensis lasiotis* jest nieznan, mało prawdopodobnie niewielka liczba osobników przetrwała w Lassai Tract w Myanmar.

Gatunek zamieszkuje tropikalne lasy deszczowe oraz górskie, a czasami pojawia się na obrzeżach lasów i w lasach wtórnych. Występuje głównie na terenach górzystych w pobliżu źródła wody. Przemieszcza się sezonowo z terenów nizinnych na tereny położone wyżej w czasie powodzi. Ten nieśmiały gatunek jest zależny od lizawek solnych i występuje zwykle w pierwotnym lesie na obszarach chronionych, ale wędruje także do wtórnych lasów poza obszary ochronne, zwłaszcza w poszukiwaniu wody podczas pory suchej.

Nosorożce pasą się, wyszukując swoje ulubione gatunki roślin. Dieta nosorożca jest bardzo zróżnicowana i składa się z rozmaitych gatunków roślin tropikalnych. Ich lista zawiera około stu gatunków, nie wliczając dzikich bananów, traw i turzyc. Zjadają wierzchołki roślin rosnących na dnie lasu, wyszukują liście z sadzonek drzew które łamią, by dosięgnąć do korony i pnączy. Żerują w lasach pierwotnych, ale głównie na małych obszarach z soczystą, wtórną roślinnością porastającą osuwiska, zwalone drzewa oraz brzegi rzek. Żywią się także owocami opadłymi z drzew.

Nosorożce sumatrzeńskie spędzają większość czasu tarzając się w zagłębieniach błotnych. Mogą korzystać z tymczasowych basenów i kałuż, które pogłębiają nogami i rogami. W obszarach górskich jest ograniczona liczba miejsc do kąpieli, a niektóre z nich są wykorzystywane wielokrotnie przez długi okres czasu i w końcu przyjmują postać charakterystycznych dziur wykopanych na kilka metrów w zboczu. Dostęp do miejsc błotnych jest niezbędny do termoregulacji, utrzymania skóry w prawidłowej kondycji, pozbywania się pasożytów zewnętrznych i owadów gryzących.

SEKCJA 3. JA I MOJA RODZINA

Tryb życia:	samotniczy
Ciąża:	15-16 miesięcy
Masa ciała noworodka:	40-50kg
Wielkość miotu:	1 młode
Okres międzyciążowy:	4-5 lat
Wiek dojrzałości płciowej:	samica 6-7 lat, samiec 10 lat

Nosorożec sumatrzeński jest zwykle samotnikiem, z wyjątkiem samic z młodymi i krótkich okresów zalotów w porze godowej. Samce posiadają wielkie terytorium (aż do 5000 ha), które pokrywają się z terytoriami innych samców. Nie ma dowodów, że obszary te są faktycznie bronione podczas walk, jak to się dzieje u innych gatunków nosorożców, ale są znakowane wzdłuż głównych tras za pomocą moczu, kału, zadrapań i powykręcanych drzew. Samice posiadają znacznie mniejsze terytoria (1-1,5 ha) pokrywające się z terytoriami samców.

Nosorożce przemieszczają się między żerowiskami i źródłami wody prawdopodobnie kilka kilometrów dziennie. Dłuższe wyprawy obie płcie podejmują do lizawek solnych (5-10 km) oraz samce podczas obchodu swoich terytoriów. Rozproszenie widoczne jest głównie u osobników młodocianych, w wieku 4-7 lat. W tym okresie mogą przemieszczać się na dużo większe odległości niż osobniki dorosłe, które są bardziej przywiązane do swoich terytoriów. Główny obszar występowania nosorożców ściśle związany jest z dostępem do wody.

Lizawki solne są ważnym składnikiem na większości obszarów występowania nosorożców sumatrzeńskich. Powstają zwykle w małych gorących źródłach, z infiltracji wód bogatych w sole mineralne. Każdy nosorożec ma swoją ulubioną lizawkę, którą odwiedza raz na jeden lub dwa miesiące. Częstotliwość ta jest większa u samic z młodymi. Ścieżki prowadzą ze wszystkich kierunków do tych miejsc, i inne gatunki jak słonie, tygrys, orangutany, jelenie itp. przychodzą do lizawek, aby skorzystać z cennych minerałów. Lizawki solne są ważnymi punktami socjalnymi, gdzie samce mogą wychwycić zapach samic w rui. Niestety wyraźna ścieżka prowadząca do lizawek jest także atrakcyjna dla kłusowników, którzy umieszczają pułapki i sidła w pobliżu tych miejsc.

Nosorożce sumatrzeńskie są zaskakujące wokalne i komunikują się wieloma różnymi dźwiękami, przeważnie gwizdami i odgłosami przypominającymi pomruki marudzenia.

Stosy odchodów również mogą służyć jako punkt komunikacji, choć nie są to duże „latryny” powszechne u nosorożców indyjskich, prawdopodobnie z powodu mniejszej wagi omawianego gatunku.

Kiedy nosorożec sumatrzeński natknie się na stosy odchodów, zwykle wypróżnia się w pobliżu. Po defekacji, nosorożec sumatrzeński, a szczególnie samce wcierają odchody w tylne nogi i oznaczają nim okoliczne krzaki. Prawdopodobnie służy to do oznaczenia swojego terytorium zapachem kału. Gruczoły na stopach, których wydzielina służy do znakowania terenu (jak np. u nosorożca jawańskiego) nie występują u nosorożca sumatrzeńskiego.

Nosorożce sumatrzeńskie mają tendencję do korzystania z sieci ścieżek, użytkowanych przez myśliwych, wydeptanych w piaszczystych łąkach wzdłuż głównych rzek. Ścieżki są przetarte dzięki regularnym wędrówkom większych zwierząt, zwłaszcza nosorożców i słoni.

Nosorożce używają ścieżek do przemieszczania się między obszarami na których się pasą, lizawkami solnymi oraz podczas okresowych wędrówek podejmowanych przez ciężarne samice. W naturze rodzą jedno cielę, co 4-5 lat. Dojrzałość płciową samice uzyskują w wieku 6-7 lat, samce około 10 roku życia. Masa urodzeniowa to 40-50 kg. Ciele pije mleko i przybiera na wadze 1-2 kg dziennie. Bardzo szybko zaczyna skubać pożywienie zwisające z pyska matki. W ten sposób uczy się rozróżniać pokarm zdatny do jedzenia. Mleko ssie do wieku 13-15 miesięcy. W naturze na cielęta czasami polują tygrysy lub dzikie psy, ale kiedy młode przebywają bardzo blisko matki przez cały czas, uważa się, że naturalne drapieżnictwo jest bardzo nieznaczne. Dorosłe osobniki nie mają wrogów oprócz człowieka.

SEKCJA 4. POMÓŻ. MÓJ GATUNEK WYMIERA

Status wg listy IUCN:	Krytycznie zagrożony wyginięciem (CR)
CITES:	Załącznik I (od 1975 roku)
Trend populacji:	nieznany
Szacowana wielkość populacji żyjącej w naturze:	mniej niż 250 osobników
Liczebność w Europie (wg ISIS):	0
Liczebność poza Europą:	ponad 20 zwierząt w niewoli, głównie w Indonezji i Malezji, oraz nieliczne w Stanach Zjednoczonych

TOP 3 –NAJWAŻNIEJSZE ZAGROŻENIA:

1. Kłusownictwo,
2. Mała liczebność populacji,
3. Utrata siedlisk pod uprawy rolne.

Gatunek o statucie krytycznie zagrożony wyginięciem z powodu gwałtownego spadku liczebności o więcej niż 80 % w ciągu trzech pokoleń (długość generacji szacuje się na 20 lat). Całkowita wielkość populacji szacuje się na mniej niż 250 dorosłych osobników. Nadal spodziewany jest spadek liczebności o co najmniej 25% w jednym pokoleniu. Poszczególne subpopulacje nosorożców liczą mniej niż 50 osobników.

Największym zagrożeniem nosorożców sumatrzeńskich jest kłusownictwo dla rogów oraz utrata siedlisk pod rozwój gospodarczy. Róg nosorożca jest używany w Azji jako lek przeciwgorączkowy i przeciwbólowy. Handel rogiem nosorożca pomiędzy Borneo a Chinami i innymi miejscami w płd.-wsch. Azji trwa już 2000 lat. Przez lata nosorożce sumatrzeńskie zostały wytępione na większości swojego zasięgu, choć w wielu miejscach pozostały odpowiednie siedliska. Trwało to aż do roku 1995, wtedy tylko około 300 osobników pozostało na całym świecie, głównie w miejscach, gdzie spotykane są do dziś, wszystkie w parkach narodowych i rezerwatach. Od tego czasu, spadek liczebności został powstrzymany dzięki skoncentrowanym działaniom grup przeciwdziałającym kłusownictwu zwanych Jednostkami Ochrony Nosorożców w głównych obszarach występowania gatunku. W ramach kontynuacji ścisłej ochrony, zarówno pozostałych przy życiu nosorożców jak i ich siedlisk, w ciągu XXI wieku mamy nadzieję, że populacja nosorożców osiągnie poziom 2000 do 2500 osobników, a ta liczba jest określona jako minimum niezbędne do długoterminowego przeżycia gatunku. Oprócz kłusownictwa, niszczenie i utrata siedlisk pod rozwój rolnictwa jest kolejnym zagrożeniem populacji nosorożca. Choć oficjalnie wszystkie siedliska nosorożców są chronione przez prawo, w praktyce wiele obszarów zasiedlanych jest przez ubogą ludność, która nie posiada własnego gospodarstwa rolnego. Dodatkowo, zarząd Parków Narodowych nie posiada środków i wsparcia politycznego, aby przeciwdziałać grabieży i niszczeniu siedlisk. Utrata środowiska naturalnego nie jest ciągle decydującym czynnikiem wpływającym na liczebność nosorożców sumatrzeńskich. Ta sytuacja może zmienić się w najbliższej przyszłości.

Odnowa populacji nosorożców sumatrzeńskich w miejscach, gdzie były tępane jest istotnym elementem strategii ochrony dla tego gatunku.

DZIAŁANIA OCHRONIARSKIE

Gatunek został ujęty w I załączniku CITES w 1975 roku i jest prawnie chroniony na wszystkich obszarach swego występowania. Obszerne międzynarodowe programy ochrony tego gatunku są realizowane w formie działań in situ prowadzonych w Indonezji i Malezji. Podstawowym celem jest opracowanie i wdrożenie skutecznych zespołów przeciwdziałających kłusownictwu oraz zapewnienie koordynacji zdolności do zarządzania i utrzymania programu. Jednostki ochrony nosorożca (RPU) zostały powołane jako struktury do powstrzymania kłusownictwo na Sumatrze. Wiele organizacji jest

zaangażowanych w tych strukturach, w tym rząd Indonezji. Rozbudowa i wzmocnienie programów przeciwdziałających kłusownictwu jest priorytetem, jeśli ten gatunek ma przetrwać.

Istnieją również bieżące wysiłki na rzecz rozwoju zarządzanych ośrodków hodowlanych dla gatunku w Indonezji i Malezji. Zanotowano ostatnio postępy w zakresie technik hodowlanych dla tego gatunku w niewoli, w tym udane urodzenia w Cincinnati Zoo w 2001 i 2004 (Khan et al., 2004). Jeden z tych młodych został przeniesiony do ośrodka hodowlanego na Sumatrze. Istnieje potrzeba dalszych badań w północnej Birmie w celu ustalenia stanu pozostałych przy życiu przedstawicieli tego gatunku.

NOSOROŻEC CZARNY

(*Diceros bicornis*)

fol. Renaud Fulconis

SEKCJA 1. KIM JESTEM

Wysokość:	140 – 180 cm w kłębie
Długość ciała:	280 – 305 cm
Długość rogu:	przedni: 40 – 135 cm, tylny: 20 – 50 cm
Masa ciała:	700 – 1300 kg (samiec), do 900 kg samica
Średnia długość życia na wolności:	40 – 50 lat
Tryb życia:	samotniczy, z wyjątkiem okresu godów i wychowu młodych

Obydwa gatunki posiadają po dwa rogi. Zazwyczaj róg umieszczony bliżej nozdrzy jest dłuższy od znajdującego się za nim. U samic rogi są z reguły dłuższe, ale cieńsze. Najdłuższy róg, jaki kiedykolwiek odnotowano, miał 158 cm. Rogi rosną nieustannie, przyrost wynosi około 5 cm na rok. U dorosłego osobnika długość rogu wynosi ok. 50 cm, zbudowany jest tak jak ludzkie paznokcie z keratyny. Róg jest twardy, lecz ściera się i może pękać lub rozdzielać się. Jeśli złamie się lub zostanie ucięty, wówczas odrasta – tak samo jak ludzkie paznokcie. Nosorożce często trą rogami o pnie drzew i krzewy. Używają do tego celu tych samych miejsc, więc można zaobserwować charakterystyczne wygładzenia na pniach drzew. Stosują rogi także jako oręż podczas obrony lub ataku.

Nosorożce mają bardzo dobry słuch. Nawet podczas snu ich uszy pozostają czułe na jakikolwiek szelest w otoczeniu. Mają również bardzo dobry węch. Podobnie jak inne dzikie zwierzęta, nosorożce również węszą, aby określić jakie zwierzęta znajdują się w pobliżu. Zwykle, jeśli nosorożec wyczuje człowieka – ucieknie.

Uważa się, że nosorożce są krótkowidzami, co oznacza, że dobrze widzą tylko te obiekty, które znajdują się w niewielkiej odległości. Przymuszcza się, że pole widzenia nosorożca to 30 m. Słaby wzrok wyjaśnia, dlaczego często ruszają naprzód, gdy usłyszą jakiś niepokojący dźwięk – muszą podejść bliżej, aby określić jego przyczynę.

Nosorożce mają bardzo grubą skórę. Na tylnej części ciała może ona osiągać grubość nawet 1,3 cm. Skóra podszew jego stóp jest najtwardsza na całym ciele. Niektórzy ludzie uważają, że skóra tych zwierząt jest tak gruba i wytrzymała, że może powstrzymać pociski, niczym pancierz. Niestety, nie jest to prawda. W rzeczywistości więcej nosorożców ginie dziś od kul, niż z jakichkolwiek przyczyn naturalnych. Owłosienie u nosorożców jest bardzo ubogie – z wyjątkiem długich rzęs, pędzli na uszach i pęczka włosów na końcu ogona. Wyjątkiem jest azjatycki nosorożec sumatrzeński, zwany inaczej owłosionym.

Nogi nosorożców są bardzo silne i elastyczne, co umożliwia im zaskakująco szybkie poruszanie się. Każda noga zakończona jest trzema palcami. Palce są krótkie i szerokie, opatrzone kopytami – odpowiednikami naszych paznokci. Przednie nogi są bardziej obciążone niż tylne, dlatego przednia para kończyn jest masywniejsza. Im większe zwierzę, tym większa będzie jego stopa. Można łatwo odczytać z tropów rozmiar zwierzęcia, jego płeć i określić, czy jest to osobnik młody czy dorosły.

Nazwa tego gatunku (nosorożec czarny) jest nieco mylna, gdyż w rzeczywistości nie są one czarne, ich skóra jest szara. Niekiedy wyglądają, jakby rzeczywiście były czarne – gdy są świeżo wytarzone w błocie, lecz równie dobrze mogą wyglądać na czerwonoskóre, gdy tarzają się w czerwonym piachu. Nosorożce czarne mają szpiczastą górną wargę (stąd niekiedy bywają nazywane „hakoustymi”), wystającą, ruchliwą i chwytną – tak jak nasze palce. Mogą za pomocą wargi chwytać przedmioty, zrywać gałązki i wciągać je do pyska. Nosorożce przeszukują roślinność i wybierają z niej to, co im odpowiada – drzewa, krzewy, zioła. Nosorożce posiadają stosunkowo małe głowy, trzymane dość wysoko, co jest przystosowaniem do pobierania liści i gałęzi. Uszy nosorożców są duże i zaokrąglone. Są ruchliwe, co umożliwia im wychwytywanie dźwięków z różnych kierunków. Mają świetny słuch, co jest niezwykle ważne dla czarnych nosorożców, które spędzają większość czasu w gęstych zaroślach. Nie sposób tam dostrzec co się dzieje na większe odległości, więc najlepszym sposobem na zorientowanie się, co się dzieje w okolicy, jest nasłuchiwanie. Podczas szarży osiągają szybkość 55 km/h, to znacznie szybciej niż człowiek. W biegu są zaskakująco zwinne, mogą szybko wchodzić w ostre zakręty. Odcisk stopy dorosłego czarnego nosorożca osiąga 20 – 25 cm długości. Odległość między śladami stóp może pomóc w określeniu rozmiarów osobnika. Odległość między tropami nazywamy ciągiem tropów.

SEKCJA 2. JAK I GDZIE ŻYJE

Występowanie: Afryka południowa, wschodnia i centralna

Środowisko: lasy - gęste zarośla (busz), sawanna

Aktywność: raczej nocna

Rodzaj pożywienia: drzewa, krzewy, zioła

Miejsca, w których nosorożce mogą znaleźć odpowiednie pożywienie (bazę pokarmową) i wodopój to ich siedliska. Siedlisko jest więc naturalnym domem zwierzęcia. W obrębie właściwego siedliska każdy nosorożec żyje na znanym mu obszarze- czyli terytorium. Nosorożce zwykle korzystają z tych samych zbiorników wodnych. Mają swoje miejsca do spania, których regularnie używają – często w cieniu drzewa. Nosorożce posilają się w większości w chłodniejszych porach dnia. Korzystają zawsze z tych samych ścieżek wydeptanych na swoim terytorium. Czarne nosorożce tak intensywnie wydeptują ścieżki w buszu, że łatwo po nich zidentyfikować miejsce ich występowania.

Zwykle dominujący byk utrzymuje swoje terytorium na obszarze, na którym ma najlepsze warunki siedliskowe. Inne nosorożce mogą wchodzić na ten obszar, ale nie mogą na nim przebywać zbyt długo. Muszą wrócić na swoje terytoria, by żerować i odpoczywać. Wielkość terytorium zależna jest

od dostępności pożywienia. Tam, gdzie baza pokarmowa jest obfita, terytoria są mniejsze, ponieważ nosorożce nie muszą daleko wędrować w poszukiwaniu wystarczającej ilości pożywienia.

Nosorożce znaczą swoje terytoria zapachem, aby inne osobniki wiedziały, na czyje terytorium wkraczają. Wiele zwierząt do komunikowania się używa dźwięków. Taki sposób porozumiewania się jest skuteczny jedynie wtedy, gdy nadawca i odbiorca komunikatu znajdują się niedaleko siebie. Terytoria zajmowane przez poszczególne osobniki nosorożców są zbyt duże, więc nie używają głosu zbyt często. Skuteczniejszym dla nich sposobem porozumiewania się jest komunikat zapachowy. Zapach jest dość trwały, więc każdy nosorożec, który natrafi na ten znak nawet kilka dni później, może odczytać sygnał, że jest to terytorium innego osobnika.

Nosorożce tworzą stopy gnoju, do których uczęszcza niekiedy kilka osobników. Tam, gdzie oba afrykańskie gatunki współwystępują, mogą korzystać ze wspólnego stopy. W innych miejscach również zostawiają odchody. Wcierają je w tylne nogi, by rozproszyć na nich swój zapach. W ten sposób pozostawiają za sobą silny ślad zapachowy. Zarówno miejsce wcierania jak i stopy są wyraźnie widocznym w terenie znakiem występowania nosorożców.

Samce w większym stopniu znakują swoje terytoria. Na ich obrzeżach częściej występują stopy i miejsca wcierania odchodów. Dodatkowo, samce spryskują moczem skały i krzewy na zewnętrznych obrzeżach swoich terytoriów. Upewniają się w ten sposób, że inne samce dokładnie wiedzą, gdzie sięga granica terytorium ich konkurenta.

Gdy samiec znajdzie się na terytorium bardziej dominującego samca, będzie musiał zachowywać się podległe i w razie konfrontacji – wycofać się. Jeśli nie będzie pewności co do statusu dwóch samców, dojdzie do napięć między nimi. Okazują to poprzez parsknięcia i grzebanie nogą w podłożu. Mogą też kiwać głowami w tył i w przód, podrzucając rogami, by wykazać swoją wyższość. Jeśli żaden z nich nie odpuści, mogą wykonać udawaną szarżę, by nastraszyć przeciwnika. Dalszym krokiem jest atak na intruza. Prawdziwa szarża zaczyna się od opuszczenia łba, stulenia uszu i wydania głosu, przypominającego wrzask. Nosorożce afrykańskie walczą używając swoich rogów. Próbuje ugodzić lub uderzyć nimi przeciwnika.

Samice w czasie spotkania nie są aż tak agresywne. Mogą się trącać głowami i rogami, ale nie będą próbowały się wzajemnie zranić. Są jednak czujnymi matkami i chronią swoje młode (cielaki). Hieny i lwy niekiedy atakują cielęta. Dorosły nosorożec, któremu brakuje fragmentu ucha lub ogona to prawdopodobnie taki, który jako cielę został zaatakowany przez drapieżnika. Znane są przypadki, kiedy samica zabiła lwa, który próbował upolować jej młode.

Dorośle nosorożce nie mają naturalnych wrogów. W większości giną one z ręki człowieka. Oba gatunki znane są ze swej ciekawości – jeśli słyszą interesujący dźwięk, podchodzą w jego kierunku - to sprawia, że bardzo łatwo jest na nie polować i zabijać. Znane są również z tego, że szarżują na ludzi, którzy zbyt blisko się do nich zbliżą. Najlepszym sposobem na uniknięcie szarży jest trzymanie się z dala od tych zwierząt. Nosorożce długo przebywają w jednym miejscu, poruszają się po dobrze znanych, udeptanych ścieżkach, korzystają z tych samych wodopojów. Łatwo jest unikać takich punktów w terenie. Jeśli jednak nie sposób uniknąć przejścia przez takie miejsca i okaże się, że nosorożec jest blisko, trzeba starać się nie ruszać i zachowywać jak najciszej. Najczęściej nosorożec wówczas ucieka. Jeśli jednak uzna, że jesteś zbyt blisko i stanowisz zagrożenie – zaszarżuje. Najlepiej szybko wspiąć się na drzewo lub schować za krzewem, bądź skałą. Jest szansa, że zwierzę minie cię i pobiegnie dalej, chcąc uciec od niepokojącej sytuacji.

Nosorożce lubią tarzać się w błocie, co pomaga w utrzymaniu skóry w dobrej kondycji. Błoto chłodzi w gorącą pogodę i chroni przed oparzeniem słonecznym. Tarzanie pomaga też w pozbyciu się pasożytów skórnych, takich jak kleszcze i wszy. Mokre błoto zabija część pasożytów, ponieważ się w nim duszą. Inne, np. kleszcze, wyciągane są, gdy błoto zasycha, kruszy się i odpada. Nosorożce zażywają również suchych kąpiel w piasku. Jest to sposób na podrapanie się w swędzące miejsca. Ze względu na rozmiary ciała, łatwo stwierdzić, gdzie nosorożec brał błotną albo suchą kąpiel. To także jeden ze sposobów na wytropienie nosorożca.

W porze suchej, gdy jest gorąco, nosorożce piją wodę codziennie. Jeśli to możliwe nie odchodzą od wodopoju na większą odległość niż 5 km. Jednakże potrafią przetrwać kilka dni bez wody.

Czarne nosorożce uważane są za agresywne. Po części jest tak dlatego, że do spotkań nosorożców i ludzi dochodzi przez przypadek, w gęstym buszu, gdzie zwierzęta te najchętniej przebywają. Przestraszone zwierzę próbuje również nastraszyć, najczęściej szarżując na przeciwnika. Podobnie jak ludzie, nosorożce mają swoje osobnicze cechy charakteru. Niektóre są przyjazne i ciekawskie, inne – niechętne do kontaktu.

Tam, gdzie jest dużo pożywienia, jak w niektórych częściach Afryki Południowej, terytoria mogą osiągać 260 ha. Jeśli pożywienia jest mało, jak na przykład na pustyni, jeden osobnik może wymagać obszaru o powierzchni nawet 13 300 ha. Nosorożce czarne przeszukują krzewy i małe drzewa i wybierają odpowiadające im pędy, przy okazji mogą zjeść trawę. Aby odżywiać się odpowiednio, potrzebują dostępu do zróżnicowanych roślin. Żywią się również dzikimi jagodami i innymi owocami. Pobierają zwykle ponad 23 kg roślinności dziennie.

Nosorożce czarne można spotkać w różnych siedliskach. Lubią przebywać w lasach, gdyż mogą tam znaleźć dużo pożywienia i schronienie. Najgęstsza populacja nosorożców czarnych znajdująca się w Zimbabwie występuje na wyżynie, gdzie rośnie wiele drzew i krzewów. Niektóre osobniki nawykły do życia w pustynnych warunkach Namibii.

SEKCJA 3. JA I MOJA RODZINA

Tryb życia:	samotniczy, z wyjątkiem okresu godów i wychowu młodych
Okres godowy:	cały rok, przy czym moment maksymalnej ilości urodzeń jest różny w różnych obszarach występowania
Ciąża:	około 15 miesięcy
Masa ciała noworodka:	45 kg
Wielkość miotu:	1 młode
Wiek odstawienia od sutka:	około 2 lat
Okres międzyciążowy:	co 2,5 roku
Wiek dojrzałości płciowej:	5 – 8 lat samice, 8 lat samce

Gatunki, które zwykle nie padają ofiarami drapieżników, jak nosorożec albo słoń, to zwierzęta duże, których tempo rozrodcze jest bardzo wolne. Samica może rodzić młode rzadziej niż co roku. Takie gatunki utrzymują stabilność swoich populacji raczej przez dużą zdolność przetrwania poszczególnych osobników, niż wysoką reprodukcję.

Nosorożce mogą się rozmnażać o każdej porze roku. Samice uzyskują dojrzałość płciową między 5 a 8 rokiem życia. Samce dojrzewają w wieku 8 lat, ale często nie są w stanie przystąpić do rozrodu aż do wieku 10 – 15 lat. Dzieje się tak dlatego, że młode byki muszą konkurować o samice ze starszymi, lepiej sytuowanymi w hierarchii.

Kiedy samica jest gotowa do rozrodu, towarzyszy jej dorosły samiec. Przez jakiś czas będą przebywać razem. U nosorożców czarnych ciąża trwa 15 miesięcy. Zdrowa samica (krowa) zwykle rodzi cielaka co 2,5 roku. Jeśli warunki są wyjątkowo korzystne, może urodzić młode co 2 lata. Jeśli siedlisko nie zapewnia optymalnych warunków lub gdy krowa się starzeje, średnia częstości urodzeń to 3 lata lub więcej.

Cielak nosorożca staje na nogi w godzinę po urodzeniu. Po dwóch godzinach może chodzić. Młode nosorożca czarnego zaraz po urodzeniu waży 45 kg. Ssie mleko matki do wieku 2 lat. Po odstawieniu od sutka nadal pozostaje z matką, aż do wieku 2 – 5 lat. Wtedy zostaje zmuszony do opuszczenia matki, która przystąpi znów do rozrodu (byk odgania odchowane młode) lub gdy narodzi się kolejny

cielak. Młode często formują grupy z innymi osobnikami młodocianymi lub z inną samicą, aż staną się dorosłe, co ma miejsce w wieku ok. 7 lat. Niekiedy młoda samica po kopulacji lub po urodzeniu młodego wraca do matki i żyją przez pewien czas we trójkę.

Samice nosorożców są bardzo czujnymi matkami. Krowa i cielę trzymają się blisko siebie. Samica nosorożca czarnego wędruje wraz z cielakiem, który idzie tuż za nią. Taki sposób poruszania się jest dla niego dużo łatwiejszy, gdyż matka idąc pierwsza toruje mu drogę pośród gęstej roślinności. Jeśli matka z cielakiem natkną się na drapieżnika, wówczas matka jako pierwsza może szybko przystąpić do obrony. Czasami krowa zostawia swoje młode w ukryciu i udaje się do wodopoju lub pożywia się samotnie.

SEKCJA 4. POMÓŻ. MÓJ GATUNEK WYMIERA

Status wg listy IUCN:	CR - Krytycznie zagrożony wyginięciem
Podgatunki:	<i>Diceros bicornis ssp. bicornis</i> (płd.-zach.) – VU (Narażony na wyginięcie) <i>Diceros bicornis ssp. longines</i> (zachodni) – EX (Wymarły) <i>Diceros bicornis ssp. michaeli</i> (wschodni) – CR <i>Diceros bicornis ssp. minor</i> (płd.-środkowoafrykański) – CR
Trend populacji:	wzrastający
Szacowana wielkość populacji żyjącej na wolności:	około 4 880 osobników
Liczebność w Europie:	72 osobników w ogrodach zoologicznych

TOP3 - NAJWAŻNIEJSZE ZAGROŻENIA:

1. Kłusownictwo i nielegalny handel rogiem,
2. Wojny i niepokoje społeczne - związana z tym duża dostępność do broni oraz bieda,
3. Zmiany środowiskowe: utrata siedlisk, gatunki konkurujące i inwazyjne rośliny.

Gatunek ten stoi w obliczu licznych zagrożeń. Najpoważniejszym z nich jest kłusownictwo w celu pozyskania rogu. Nielegalny handel rogiem odbywa się na skalę międzynarodową, z głównymi odbiorcami w Azji. Róg pozyskiwany jest z dwóch głównych powodów. Po pierwsze traktowany jest jako składnik „leków” w tradycyjnej medycynie chińskiej oraz jako afrodyzjak, mimo że badania naukowe nie potwierdziły jego skuteczności. Po drugie, róg pozyskuje się w celu wytwarzania ozdobnych trzonków noży.

Niestabilna sytuacja polityczna wielu krajów, na obszarach których występują nosorożce, sprawia, że dostęp do broni jest tam większy, a jednocześnie skrajna bieda skłania mieszkańców do działań niezgodnych z przepisami prawa. Z tego samego powodu utrudnione jest egzekwowanie prawa jak i kontrola nad populacjami nosorożców. Jednocześnie fundusze skierowane są na inne potrzeby niż ochrona środowiska.

Innymi zagrożeniami są zmiany zachodzące w podstawowym siedlisku (buszu), rośliny inwazyjne, wypierające gatunki, którymi żywią się nosorożce czarne, a także konieczność konkurowania z innymi gatunkami.

Na początku XIX w. szacowano, iż w Afryce żyje ponad 1 milion czarnych nosorożców. W 1900 roku populacja nosorożca czarnego w Afryce liczyła prawdopodobnie 100 tysięcy osobników. Około roku 1970 ich liczebność szacowano na 65 000 osobników. Przez następne 25 lat ponad 95% pozostałych przy życiu nosorożców zabito. W roku 1995 w Afryce żyło zaledwie 2 410 czarnych nosorożców. Obecnie trend populacji jest rosnący; w 2010 r. populacja tego gatunku liczyła 4800 osobników. Jednakże rozległe obszary, które dawniej stanowiły dom dla tysięcy osobników, zamieszkują obecnie jedyne setki lub mniej tych zwierząt. Zbyt mała liczebność nosorożców na tak wielkim obszarze

sprawia, że trudniej jest odnaleźć partnera do rozrodu. W niektórych krajach spotkać można jedynie 2-3 osobniki. Tak małe populacje nie są w stanie przetrwać ze względu na problem inbrodu.

NOSOROŻEC BIAŁY

(*Ceratotherium simum*)

fot. Renaud Fulconis

SEKCJA 1. KIM JESTEM

Wysokość:	samiec: 170 – 180 cm, samica: 160 – 170 cm
Długość ciała:	samiec: 370 – 400 cm, samica: 340 – 360 cm
Długość rogu:	przedni: samiec: 40 – 120 cm, samica: 50 – 160 cm; tylny: 16 – 40 cm
Masa ciała:	samiec: do 2 300 kg, samica: 1 700 kg
Średnia długość życia na wolności:	40 – 50 lat
Tryb życia:	samotniczy, z wyjątkiem okresu godów i wychowu młodych

Nosorożec biały, tak jak czarny ma również szary kolor skóry. Jest kilka teorii tłumaczących genezę nazwy. Jedną z nich jest taka, że Anglicy mylili słowo „weidt” w języku afrikaans z angielskim „white” (biały). „Weidt” oznacza „szeroki”. Nazywając w ten sposób nosorożca, tubylcy mieli prawdopodobnie na myśli jego szeroką górną wargę. Stąd, dla odróżnienia od drugiego afrykańskiego gatunku, można go nazywać „szerokoustnym”. Inna hipoteza dotycząca nazwy jest taka, że pierwszy zaobserwowany przez Europejczyków nosorożec mógł właśnie tarzać się w jasnym pyłu, co nadało mu białą barwę.

Białe nosorożce mogą osiągać 180 cm w kłębie. Są wielkie i mogą ważyć nawet ponad 2 tony. Są drugim co do wielkości ssakiem afrykańskim i największym gatunkiem nosorożca. Nosorożce białe mają dość długą głowę, co ułatwia im sięganie do traw. Głowa noszona jest dość nisko. Mają kwadratową w zarysie górną wargę. Pasą się trawami, wargi używane są do wyrywania źdźbeł. Szerokie wargi umożliwiają wyrwanie większej ilości traw. Szarżujący nosorożec biały osiąga do 40 km/h na krótkim dystansie. To dużo jak na zwierzę takich rozmiarów. Niewielu ludzi potrafi biec tak szybko i tak długo on. Odcisk przedniej stopy dorosłego nosorożca białego jest większy niż nosorożca czarnego.

SEKCJA 2. JAK I GDZIE ŻYJĘ

Występowanie:	Afryka południowa i północno-wschodnia
Środowisko:	sawanny trawiaste
Aktywność:	dzienna i nocna
Rodzaj pożywienia:	głównie trawy

Podobnie jak drugi afrykański gatunek, nosorożce białe mają swoje terytoria, w obrębie których korzystają ze znanych sobie zbiorników wodnych, tarzawisk i miejsc odpoczynku. Poruszając się po terytorium, korzystają zawsze z tych samych tras i oznaczają swoje terytorium odchodami.

Białe nosorożce są bardziej terytorialne niż czarne. Tylko samiec dominujący znaczą zapachem swoje terytorium. Utrzymywanie terytorium i jego znakowanie jest podobne jak u nosorożców czarnych. Rozmiary terytoriów wahają się między 200 a 500 ha, w zależności od dostępności pożywienia. Samiec dominujący może je dzielić z 1 lub 2 podległymi mu samcami. Na obrzeżach częściej występują stosy i miejsca wcierania odchodów. Dodatkowo, samce spryskują moczem skały i krzewy na zewnętrznych obrzeżach swoich terytoriów. Upewniają się w ten sposób, że inne samce dokładnie wiedzą, gdzie jest granica terenu konkurenta.

Będąc poza swoim terytorium, samce zachowują się jak podległe. Takie sytuacje zdarzają się, kiedy np. samiec musi opuścić swoje terytorium, by udać się do wodopoju. Wówczas nie znakuje moczem, tak jak to robi w obrębie własnego terytorium. Zazwyczaj tylko samiec dominujący łączy się z samicami i to on stara się utrzymać partnerki na swoim terenie.

Białe nosorożce często posilają się w grupie. Trawy, którymi się żywią, występują w dużych ilościach, więc nie muszą konkurować o pokarm. Nie są uznawane za tak agresywne jak czarne. Częściowo jest tak dlatego, że żyją w różnych środowiskach. Na sawannie, gdzie występują białe nosorożce, łatwo jest dostrzec zwierzę z dużej odległości, szanse na zaskoczenie nosorożca są więc małe. Zarówno nosorożce jak i ludzie mają zatem zwiększoną możliwość trzymania bezpiecznego dystansu. Jednakże białe nosorożce również czasem atakują.

SEKCJA 3. JA I MOJA RODZINA

Tryb życia:	najbardziej towarzyski gatunek nosorożca; tworzy grupy: samic z cielakami i samych osobników młodocianych samotniczy: dominujące samce
Okres godowy:	cały rok, przy czym moment maksymalnej ilości urodzeń jest różny w różnych obszarach występowania
Ciąża:	około 16 miesięcy
Masa ciała noworodka:	45 kg
Wielkość miotu:	1 młode
Wiek odstawienia od sutka:	około 2 lat
Okres międzyciążowy:	2,5 roku
Wiek dojrzałości płciowej:	5 – 8 lat samice, 8 lat samce

Kiedy samica jest gotowa do rozrodu, towarzyszy jej dorosły samiec. Przez jakiś czas będą przebywać razem. U nosorożców białych ciąża trwa 16 miesięcy. Zdrowa samica (krowa) zwykle rodzi cielaka co 2,5 roku. Jeśli warunki są wyjątkowo korzystne, może urodzić młode co 2 lata. Jeśli siedlisko nie jest wystarczająco dobre lub gdy krowa się starzeje, średnia częstości urodzeń to 3 lata lub więcej.

Cielak nosorożca staje na nogi w godzinę po urodzeniu. Po dwóch godzinach może chodzić. Młode nosorożca białego zaraz po urodzeniu waży 45 kg. Ssie mleko matki do wieku 2 lat. Po odstawieniu od sutka nadal pozostaje z matką aż do wieku 2 – 5 lat. Wtedy zostaje zmuszony do opuszczenia matki, która przystąpi znów do rozrodu (byk odgania odchowane młode), lub gdy narodzi się kolejny cielak. Młode często formują grupy z osobnikami młodocianymi lub z inną samicą, aż do osiągnięcia pełnej dorosłości (ok. 7 lat). Niekiedy młoda samica po kopulacji lub po urodzeniu młodego wraca do matki i żyją przez pewien czas we trójkę.

U białych nosorożców młode wędrują przed matkami. Żyją one na otwartej przestrzeni, matka musi nieustannie mieć swoje młode „na oku”, by uniknąć potencjalnych zagrożeń. Gdy drapieżnik próbuje zapolować na cielę, samica staje między nimi, by bronić potomstwo.

SEKCJA 4. POMÓŻ. MÓJ GATUNEK WYMIERA

Status wg listy IUCN:	NT – Podwyższone ryzyko wyginięcia
Podgatunki:	<i>Ceratotherium simum ssp. cottoni</i> (północny) – CR (Krytycznie zagrożony wyginięciem) <i>Ceratotherium simum ssp. simum</i> (południowy) – NT
Trend populacji:	wzrastający
Szacowana wielkość populacji żyjącej na wolności:	około 20 000 osobników
Liczebność w Europie:	242 osobników w ogrodach zoologicznych
W ogrodach zoologicznych w Polsce:	Chorzów, Opole, Poznań

TOP3 - NAJWAŻNIEJSZE ZAGROŻENIA:

1. Kłusownictwo i nielegalny handel rogiem,
2. Ubóstwo, niepokoje społeczne i wojny (związana z tym dostępność do broni),
3. Utrata różnorodności genetycznej – dla podgatunku południowego.

Jednym z największych zagrożeń dla tego gatunku jest kłusownictwo dla pozyskania rogu – tak jak w przypadku drugiego afrykańskiego gatunku. Od czasu wojen domowych w latach 90-tych ubiegłego wieku presja kłusownicza dramatycznie się nasiliła, wskutek czego szczególnie ucierpiał nosorożec biały. Możliwe, że w chwili obecnej południowy podgatunek (*C. s. cottoni*) już wymarł. Inspekcje terenowe i regularne patrole nie wykazały żadnych żywych osobników tego gatunku. Jest nadzieja, że mogą jeszcze pozostawać na obrzeżu zasięgu występowania – w południowym Sudanie. Jednakże mała populacja nie rokuje szans na długoterminowe przetrwanie, głównie ze względu na zbyt bliskie pokrewieństwo osobników i związany z tym chów wsobny.

NOSOROŻEC JAWAJSKI

(*Rhinoceros sondaicus*)

fot. Alain Compost

SEKCJA 1. KIM JESTEM

Wysokość w kłębie:	150 – 170 cm
Długość ciała:	200 – 400 cm
Masa ciała:	900 - 2300 kg
Ilość rogów:	jeden
Długość rogu:	do 25 cm
Średnia długość życia w naturze:	30 - 45 lat
Średnia długość życia w hodowli:	nigdy nie były hodowane

Nosorożec jawański jest jednym z pięciu współcześnie żyjących gatunków nosorożców. Wyglądem przypomina nosorożca indyjskiego, ale jest od niego mniejszy, a fałdy jego skóry nie są tak wyraziste. Osiąga wysokość w kłębie 150 – 170 cm i masę ciała 900 – 2300 kg. Na podstawie analizy okazów muzealnych oraz informacji pochodzących z Parku Narodowego Ujung Kulon (na wyspie Jawa), nie stwierdzono znaczących różnic w wielkości pomiędzy samcami a samicami.

Pierwsze badania dotyczące nosorożców jawańskich, prowadzone przez przyrodników miały miejsce w 1787 roku. Czaszki dwóch zastrzelonych na Jawie zwierząt, trafiły do holenderskiego przyrodnika Petrusa Campera. Odkrył on, że jest to nowy gatunek nosorożca (nosorożec jawański), niestety nie udało mu się opublikować tej informacji, ponieważ zmarł w roku 1789. Kolejne osobniki zostały zastrzelone na Sumatrze przez Alfreda Duvaucela, który wysłał pozyskane okazy swojemu sławnemu ojczymowi Georges'owi Cuvierowi, będącemu francuskim naukowcem. W 1822 roku Cuvier uznał zwierzęta za nowy gatunek. W tym samym roku Anselme Gaëtan Desmarest opisał je jako *Rhinoceros sondaicus*

Pochodzenie nazwy: „rhino” z języka greckiego oznacza „nos”, „ceros” - „róg”, drugi człon nazwy „sondaicus” oznacza: „sonda” prawdopodobnie pochodzi od nazwy głównego łańcucha indonezyjskich wysp - Archipelagu Sundajskiego, w skład którego wchodzi m.in. Jawa, oraz „icus” z języka łacińskiego wskazuje położenie.

Nosorożec jawański ma bezwłosą grubą, szarą lub szaro-brązową skórę. Kępki włosów znajdują się jedynie na uszach, końcówce ogona i w postaci rzęs. Posiada jeden niewielki róg w kolorze szarym lub brązowym. Nigdy nie jest on bardzo długi czy masywny. U samców osiąga do 25 cm długości

(zazwyczaj około 20 cm). U samic jest mniejszy lub nie ma go w ogóle. Nie jest wykorzystywany do walk. Ułatwia zwierzęciu zdobywanie pożywienia, rozgrzebywania błota (w którym się tarza), oraz torowanie drogi przez gęstą roślinność. Najdłuższy znany róg nosorożca jawańskiego miał 27 cm długości i obecnie znajduje się w Muzeum Brytyjskim w Londynie. Do walk (tak jak u innych nosorożców azjatyckich), wykorzystywane są dolne, długie i ostre siekacze, które mogą zadawać głębokie rany (tego typu zębów pozbawione są gatunki afrykańskie). Dwa rzędy niskich trzonowców służą do przeżuwania grubych roślin. Z czasem zęby zużywają się, dlatego też stare zwierzęta mogą mieć problem z rozcieraniem pożywienia. W efekcie tracą kondycję i ostatecznie mogą paść z powodu niedożywienia. Do chwytania pokarmu, takiego jak liście, gałązki, siewki oraz trawy służy długa, szpiczasta górna warga (podobnie jak u nosorożca indyjskiego, sumatrzeńskiego, czarnego). Zmysł węchu i słuchu jest u tych zwierząt dobrze rozwinięty, w przeciwieństwie do stosunkowo słabego wzroku.

Średnia długość życia nosorożca jawańskiego wynosi 30 – 45 lat. Jest bardzo mało znanych przypadków trzymania tych zwierząt w niewoli - w sumie udokumentowano obecność 22 osobników. Liczba ta może być większa, ponieważ często mylone były z nosorożcem indyjskim. Dożywały niewiele ponad 20 lat. Bardzo rzadko gatunek ten prezentowany był w ogrodach zoologicznych. Ostatni nosorożec jawański padł w 1907 roku w ZOO Adelajda (Australia).

SEKCJA 2. JAK I GDZIE ŻYJE

Występowanie:	Park Narodowy Ujung Kulon na Jawie (Indonezja)
Środowisko:	las deszczowe
Aktywność:	dzienna
Rodzaj pożywienia:	liście, młode pędy, gałązki

ZNANE SĄ TRZY PODGATUNKI NOSOROŻCA JAWAJSKIEGO:

1. ***Rhinoceros sondaicus sondaicus*** (DESMAREST, 1822): CR - krytycznie zagrożony wyginięciem. Podgatunek typowy, określany jako indonezyjski. W przeszłości zamieszkiwał Jawę i Sumatrę. Obecnie jego zasięg występowania ograniczony jest do Parku Narodowego Ujung Kulon na Jawie.
2. ***Rhinoceros sondaicus annamiticus*** (Heude, 1892): EX - wymarły. Najmniejszy podgatunek, określany jako wietnamski. W kłębie miał nie więcej niż 120 cm i osiągał podobną masę ciała co nosorożec sumatrzeński (około 800 kg). Dawniej zamieszkiwał tereny Wietnamu, Laosu, Kambodży i wschodniej Tajlandii. Zasięg jego występowania został ograniczony do obszaru Cat Loc, znajdującego się w północnej części Parku Narodowego Cat Tien w Wietnamie. W kwietniu 2010 roku odnaleziono martwego osobnika, z odciętym rogiem. Okazało się, że wszystkie przeanalizowane próbki odchodów, zebrane w latach 2009-2010 na terenie Parku Narodowego Cat Tien, pochodziły od zabitego zwierzęcia. World Wildlife Foundation (WWF) i International Rhino Foundation oficjalnie poinformowały, że Wietnam stracił ostatniego przedstawiciela nosorożców jawańskich. Jako powody wymarcia podgatunku podaje się: utratę siedlisk, nasilenie kłusownictwa oraz brak skutecznych działań i kontroli ze strony władz parku narodowego.
3. ***Rhinoceros sondaicus inermis*** (LESSON, 1838): EX - wymarły. Podgatunek określany jako indyjski. Występował na terenach północno-wschodnich Indii, Birmy i Bangladeszu. Prawdopodobnie wyginął przed 1925 rokiem. Łacińskie słowo „*inermis*” oznacza „nieuzbrojony, bezbronny” i odnosi się do charakterystycznych cech tego podgatunku, czyli małego rogu u samców i zupełnego jego braku u samic.

Pierwotny obszar zajmowany przez nosorożca jawańskiego obejmował niegdyś: południowe Chiny, Bangladesz, Birmę, Laos, Tajlandię, Kambodżę, Wietnam, Malezję, po indonezyjskie wyspy: Sumatrę i Jawę. Począwszy od połowy XIX wieku, historyczny zasięg występowania gatunku zaczął się dramatycznie kurczyć wskutek działalności człowieka. Według zapisków nosorożca jawańskiego

ostatni raz widziano na terenach Birmy w 1920 roku, Malezji w 1932 roku, a Sumatry w 1959 roku. Obecnie niewielka populacja (około 50 osobników), żyje tylko w Parku Narodowym Ujung Kulon, który wyróżnia się największą powierzchnią nizinnych lasów tropikalnych na Jawie. W 1991 roku został wpisany na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Swoim zasięgiem obejmuje półwysep Ujung Kulon (na południowo - zachodnim krańcu wyspy Jawa) oraz kilka przybrzeżnych wysp. Chroniony jest tu nie tylko nosorożec jawański, ale i wyderka orientalna (*Aonyx cinerea*), cyjon (*Cuon alpinus*), taraj (*Prionailurus viverrinus*), kot bengalski (*Prionailurus bengalensis*), jeleni timorski (*Cervus timorensis*), gibbon srebrzysty (*Hylobates moloch*), lutung jawański (*Trachypithecus auratus*), lori kukang (*Nycticebus coucang*), pyton tygrysi (*Python molurus*), krokodyl gawialowy (*Tomistoma schlegelii*), paw złoty (*Pavo muticus*) i wiele innych gatunków. Park Narodowy Ujung Kulon posiada również na swoim obszarze jedno z najbogatszych i najpiękniejszych raf koralowych w Indonezji.

Za względu na rzadkość występowania, niewiele wiadomo na temat preferencji siedliskowych gatunku. Nosorożec jawański zamieszkuje obecnie gęste nizinne lasy tropikalne. Być może nie są one typowym dla niego siedliskiem. W przeszłości występował również na wilgotnych, otwartych terenach trawiastych i dużych obszarach zalewowych. Preferował rejony nizinne. Mimo to wskutek osiedlania się ludzi i kłusownictwa, podgatunek wietnamski został zepchnięty na znacznie wyżej położone obszary (do 2.000 m. n.p.m.).

Nosorożec jawański najchętniej wybiera tereny położone w pobliżu wody, z dostępem do obszarów błotnych. W ciągu dnia zażywa kąpiele błotnych, które pozwalają ochłodzić ciało i pomagają pielęgnować skórę, zapobiegając rozwojowi pasożytów. Jego dieta charakteryzuje się dużą różnorodnością gatunków roślin. Większość z nich rośnie w miejscach niezacienionych, pozbawionych wysokich drzew. Nosorożec spożywa głównie liście, gałązki i pędy. Czasem powala młode drzewka, aby zdobyć pokarm. Swoją dietę regularnie uzupełnia solami mineralnymi, pozyskiwanymi z naturalnych lizawek. Ich obecność nie została zanotowana w Parku Narodowym Ujung Kulon. Zaobserwowano jednak że tamtejsza populacja pije słoną wodę morską.

Samce z rezerwatu Ujung Kulon mają terytoria wielkości 12 – 20 km², które nieznacznie na siebie zachodzą. Samice żyją na obszarach wielkości 3 – 14 km². Nie zanotowano aktywnej obrony terytorium, tak jak ma to miejsce w przypadku pozostałych gatunków nosorożców. Mimo to granice terenu zajmowanego przez danego osobnika znakowane są m.in. moczem, odchodami, czy też połamanymi młodymi drzewami. Ten sposób komunikacji jest powszechnie stosowany wśród nosorożców jawańskich. Rzadko kiedy posługują się głosem (znacznie rzadziej niż nosorożce sumatrzeńskie).

SEKCJA 3. JA I MOJA RODZINA

Tryb życia:	samotniczy
Ciąża:	prawdopodobnie 15 - 16 miesięcy
Wielkość miotu:	1 młode
Okres międzyciążowy:	1-3 lata
Wiek dojrzałości płciowej:	prawdopodobnie samica 5 - 6 lata, samiec 10 lat

Niewiele wiadomo na temat biologii rozrodu nosorożców jawańskich. Zwierzęta te nigdy nie były hodowane. Z natury są samotnikami, z wyjątkiem matek z młodymi i par, które dobierają się na czas godów (od lipca do listopada). Samice osiągną dojrzałość płciową w wieku 5 – 7 lat, natomiast samce w wieku 10 lat. Tempo reprodukcji nosorożców jest stosunkowo wolne. Ciąża trwa 15 - 16 miesięcy. Samica rodzi jedno młode, którym opiekuje się przez około 1 - 2 lata. Odstęp pomiędzy kolejnymi ciążami waha się od roku do trzech lat.

SEKCJA 4. POMÓŻ. MÓJ GATUNEK WYMIERA

Status wg listy IUCN:	Krytycznie zagrożony wyginięciem (CR)
CITES:	Załącznik I (od 1975 roku)
Trend populacji:	nieznany
Szacowana wielkość populacji żyjącej w naturze:	mniej niż 50 osobników
Liczebność w Europie (wg ISIS):	0

TOP 3 - NAJWAŻNIEJSZE ZAGROŻENIA:

1. Kłusownictwo i nielegalny handel rogiem nosorożca,
2. Utrata i degradacja siedlisk,
3. Zmniejszenie różnorodności genetycznej.

Nosorożec jawajski jest prawdopodobnie najrzadszym dużym ssakiem na świecie, a także najslabiej poznanym współcześnie żyjącym gatunkiem nosorożca. Niegdyś cechował się szerokim zasięgiem występowania: od Indonezji, przez południowo – wschodnie tereny Azji, po Indie i Chiny. Głównym czynnikiem, który doprowadził do tak drastycznego spadku liczebności nosorożca jawajskiego, jest nadmierny popyt na róg i inne części jego ciała, wykorzystywane w chińskiej medycynie ludowej. Kolejną przyczyną to utrata i fragmentacja siedlisk, głównie na skutek wojen (m.in. wojna wietnamska) oraz osiedlania się ludzi. Obecnie na wolności przetrwała tylko jedna populacja tych zwierząt. Jej niewielkie rozmiary i fakt, że występuje na izolowanym obszarze, sprawiają, że jest bardzo podatna na zagrożenia takie jak: choroby, zmniejszenie różnorodności genetycznej (związane z chowem wsobnym), kłusownictwo, katastrofy naturalne (np. pożar lasu, trzęsienia ziemi, erupcje wulkanów).

Kłusownictwo może nie stanowić teraz największego zagrożenia dla przetrwania tych rzadkich zwierząt. Gatunek podlega ochronie w Indonezji od 1931 roku. W latach 60. na terenie Parku Narodowego Ujung Kulon pozostało tylko 20 - 30 osobników. Populacja podwoiła się w latach 1967 - 1978 po wprowadzeniu rygorystycznej ochrony, wspieranej przez międzynarodową organizację ekologiczną WWF. Od końca lat 70. liczba zwierząt zdaje się być stabilna. Obecnie w Parku Narodowym żyje około 50 osobników. Uważa się, że poziom kłusownictwa na tych terenach jest pod stałą kontrolą. Mimo to liczebność żyjącej tam populacji nie wzrasta w znaczący sposób. Jest ku temu kilka powodów, takich jak: warunki środowiskowe, konkurencja o pokarm z dzikim bydlęciem azjatyckim (bantengami), odchylenia w proporcjach płci (brak równowagi między liczebnością samców i samic), konsekwencje chowu wsobnego.

Istotnym zagrożeniem jest spadek jakości siedlisk, zamieszkiwanych przez nosorożce. Zwierzęta te konkurują o bazę pokarmową z bantengami. Oprócz tego niektóre inwazyjne gatunki roślin (np. palmy z rodzaju Arenga), ograniczają wzrost i ekspansję tych, którymi żywią się nosorożce, poprzez uniemożliwienie dotarcia światła słonecznego do dna lasu. Ponadto przypuszcza się, że maksymalna pojemność środowiska zajmowanego przez populację, została już osiągnięta. W konsekwencji oznacza to, że siedlisko jest zbyt małe, aby ilość żyjących tam nosorożców mogła się znacząco zwiększyć. Stąd bierze się kolejny poważny problem, czyli niska liczebność populacji. Dochodzi wtedy do kojarzenia osobników spokrewnionych ze sobą (tzw. chów wsobny, inaczej kojarzenie krewniacze). Konsekwencją jest spadek różnorodności genetycznej, co może doprowadzić do osłabienia żywotności zwierząt, obniżenia ich odporności na choroby, częstszego występowania wad rozwojowych oraz chorób genetycznych, a także obniżenia płodności i płodności dorosłych osobników.

Warto również wspomnieć, że półwysep Ujung Kulon zlokalizowany jest w sąsiedztwie wysp wulkanicznych, położonych między Jawą a Sumatrą. Dawniej na ich miejscu, znajdowała się wyspa z czynnym wulkanem o nazwie Krakatau. Jego potężna erupcja nastąpiła w 1883 roku. Olbrzymie ilości popiołu, lawy i odłamków skalnych, zostały wyrzucone w powietrze, powodując wiele zniszczeń,

także na terenie półwyspu Ujung Kulon. Tragicznym skutkiem wybuchu było również powstanie bardzo wysokich fal morskich (nawet do 40 m), zwanych tsunami. Zniszczyły one okoliczne wsie i miasteczka, powodując śmierć ponad 35 tysięcy osób. Wyrzucone w atmosferę pyły wulkaniczne na kilka lat wpłynęły na klimat całej planety. Erupcja spowodowała zniszczenie samego wulkanu oraz obszaru na którym się znajdował. Jednocześnie doszło w tym miejscu do powstania trzech nowych wysp: Rakata, Panjang i Sertung (będących pozostałościami wyspy Krakatau). W 1927 roku podmorska erupcja uformowała również aktywną do dziś górę wulkaniczną, nosząca nazwę Anak Krakatau („Dziecko Krakatau”). Jeżeli tego typu katastrofa (jak w roku 1883), zdarzyłaby się współcześnie, istnieje duże prawdopodobieństwo, że cała populacja nosorożców jawańskich mogłaby ulec zagładzie.

Kolejnym zagrożeniem są choroby. Jako przykład może posłużyć sytuacja, która miała miejsce w latach 1981-1982. Z powodu nieznaney choroby zginęło co najmniej 5 nosorożców, występujących na terenie Parku Narodowego Ujung Kulon, co przy tak małej populacji może być znaczącą stratą.

Nadzieją dla przetrwania gatunku jest nie tylko dalsza, skuteczna ochrona osobników z Parku Narodowego Ujung Kulon, ale i utworzenie nowej populacji nosorożców jawańskich na terenie Indonezji. Dopiero wtedy możliwe będzie osiągnięcie minimalnej liczby osobników (czyli 2000 – 2500), zapewniającej długoterminowe przetrwanie gatunku.

NOSOROŻEC INDYJSKI

(Rhinoceros unicornis)

fot. S&A Toon

SEKCJA 1. KIM JESTEM

Wysokość:	samiec 163 - 193 cm, samica 147 - 173 cm
Długość ciała:	do 412 cm
Długość rogu:	średnio 25 cm
Obwód ciała:	do 400 cm
Masa ciała:	samiec 2000 - 2130 kg, samica około 1600 kg
Średnia długość życia w naturze:	brak danych
Średnia długość życia w hodowli:	powyżej 40 lat

Nosorożce indyjskie (zwyczajowo zwane pancernymi) mają grubą, srebrno- brązową skórę, która ma odcień różowy w okolicach dużych fałd skórnych. Przednie kończyny i ramiona są pokryte brodawkami wyglądającymi jak guzki, bądź ćwieki. Poza rzęsami, frędzlami w uszach i kitą (pędzlem) na ogonie, mają ograniczone owłosienie. Samce można rozpoznać po rozbudowanych i grubych

fałdach szyjnych. Czaszka nosorożca mierzy ponad 60 cm długości, w tym potylicyca ma długość 19 cm. Pojedynczy róg występuje zarówno u samców, jak i u samic tego gatunku, ale brak go u nowonarodzonych nosorożców. Czarny róg, tak jak ludzkie paznokcie to czysta keratyna. Zaczyna się pojawiać w wieku około 6 lat. U większości dorosłych osobników róg osiąga 25 cm długości. Największy, jaki odnotowano, miał długość ponad 57 cm. Róg nosowy jest lekko zakrzywiony do tyłu z podstawą około 18,5 cm na 12 cm, która szybko zwęża się do momentu, gdzie zaczyna się gładki trzon (około 5,5 cm ponad podstawą). U nosorożców trzymanyh w hodowlach róg jest często starty do postaci grubego guza.

W warunkach wiewaryjnych odnotowano 4 osobniki, które osiągnęły wiek powyżej 40 lat, z czego najstarszy dożył 47 lat.

Nosorożce indyjskie wydają różnorodne odgłosy, m.in.: parskanie, trąbienie, beczenie, ryk, pisk, dyszenie, chrząkanie, krzyk, jęk, dudnienie. Potrafią także okazać zdziwienie lub wyrazić swoją pogardę. Oprócz wydawanych dźwięków, nosorożce używają również węchu do komunikacji. Dorosłe samce oddają mocz w tył na odległość 3-4 metrów często dlatego, że przeszkadzają mu obserwatorzy. Jak wszystkie nosorożce, wypróżnia się w pobliżu innych odchodów. Nosorożec indyjski posiada na stopach gruczoły zapachowe, dzięki którym zaznacza swoją obecność w stałym miejscu wypróżniania.

Nosorożce indyjskie trudno rozmnażają się w hodowli. Pierwszy odnotowany przypadek narodzin miał miejsce w Katmandu w 1826 roku, jednak następne 100 lat nie przyniosło żadnych sukcesów hodowlanych. W 1925 roku nosorożec indyjski urodził się w Kalkucie. Natomiast w Europie pierwsze narodziny osobnika tego gatunku miały miejsce w ZOO w Bazylei (Szwajcaria) w 1956 roku. W drugiej połowie XX wieku ogrody zoologiczne nabrały wprawy w rozmnażaniu nosorożca indyjskiego. Do 1983 roku na świat przyszło blisko 40 młodych nosorożców indyjskich. Do 2010 roku w ZOO w Bazylei urodziły się 32 nosorożce, co oznacza, że większość zwierząt tego gatunku, żyjących w ogrodach na całym świecie ma łączność genetyczną z populacją w Szwajcarii. Ze względu na sukces programu hodowlanego tego ogrodu, Międzynarodowa Księga Rodowodowa tego gatunku prowadzona jest tam od 1972 roku. Od 1990 roku Europejski Program Hodowlany dotyczący nosorożca indyjskiego jest również koordynowany przez ZOO w Bazylei, co gwarantuje, że globalna populacja nosorożców indyjskich żyjących w ogrodach zoologicznych, pozostaje genetycznie tak zdrowa, jak to jest tylko możliwe.

W czerwcu 2009 roku dokonano sztucznego zapłodnienia samicy nosorożca indyjskiego. Młode przyszło na świat w październiku 2010 roku, jednak po 12 godzinach padło.

SEKCJA 2. JAK I GDZIE ŻYJĘ

Występowanie:	płd. Nepal, płn. Indie, płn. Bengal, Asam
Środowisko:	tereny podmokłe, zalewowe i pola uprawne
Aktywność:	aktywny rano i wieczorem
Rodzaj pożywienia:	roślinożerny

Zasięg występowania nosorożca indyjskiego obejmował kiedyś całą północną część Półwyspu Indyjskiego wzdłuż dorzecza Indusu, Gangesu i Brahmaputry, od Pakistanu do granicy indyjsko - birmańskiej. Mogły również występować w Myanmarze, południowych Chinach i na terenie Indochin (Laos, Kambodża i Wietnam). Preferują płaskie tereny zalewowe, z bujną roślinnością występujące w regionie Terai oraz w dorzeczu Brahmaputry. W wyniku degradacji środowiska naturalnego i zmian klimatu, zasięg ich występowania stopniowo się zmniejszał. Z tego względu pod koniec XIX wieku nosorożce indyjskie przetrwały jedynie w regionie Terai na terenie południowego Nepalu, u podnóża Himalajów, w północnej części stanów Uttar Pradesh, Bihar (Indie). Najliczniej występuje w północnym Bengalu i w dolinie Brahmaputry na terenie Asamu. Obecnie zasięg ich występowania jeszcze bardziej się skurczył do kilku obszarów w południowym Nepalu, północnym Bengalu

i w dolinie Brahmaputry. W latach osiemdziesiątych nosorożce często były widywane na wąskim terenie Parku Narodowego Royal Manas w Bhutanie. Teraz ich siedliska są ograniczone terenami zdominowanymi przez człowieka, dlatego często pojawiają się w sąsiedztwie obszarów uprawnych, pastwisk i lasów wtórnych. Nosorożce pancerne wyginęły regionalnie w Bangladeszu, Bhutanie i Pakistanie.

Dietę nosorożca indyjskiego stanowi głównie trawa, ale chętnie zjada także liście, gałązki krzewów i drzew, owoce oraz rośliny wodne. Żerowanie ma najczęściej miejsce rano i wieczorem. Nosorożce używają swoich chwytnych warg do złapania łodyg trawy. Następnie przyciągają źdźbła, odgryzają górną jej część, a potem zjadają resztę. Przy bardzo wysokiej trawie czy drzewkach, nosorożce często wchodzi na roślinę i wykorzystując swój ciężar pochylają ją tak, aby znalazła się na poziomie jego pyska. Matki również stosują tę technikę, aby zapewnić pokarm swoim młodym. Wodę piją nieustannie przez 1 - 2 minuty.

SEKCJA 3. JA I MOJA RODZINA

Tryb życia:	samotniczy
Ciąża:	15,7 miesięcy
Masa ciała noworodka:	60 - 80 kg
Wielkość miotu:	1 młode
Okres międzyciążowy:	34 - 51 miesięcy
Wiek dojrzałości płciowej:	na wolności samica - 6 lat, samiec - ponad 15 lat

W ogrodach zoologicznych samica nosorożca indyjskiego może rodzić nawet w wieku 4 lat, jednak na wolności samice zazwyczaj rodzą w wieku 6 lat. U nosorożca indyjskiego ciąża trwa 15,7 miesięcy, odstęp pomiędzy ciążami waha się od 34 - 51 miesięcy. W warunkach wiwaryjnych samce mogą się rozmnażać już w wieku 5 lat. Natomiast w środowisku naturalnym muszą być starsze i większe, by konkurować z innymi samcami. W ciągu trwających 5 lat badań spotkano tylko jednego nosorożca w wieku poniżej 15 lat, który z powodzeniem się rozmnażał.

U nosorożców indyjskich grupy społeczne przybierają różne formy. Dorosłe samce są samotnikami, poza okresem godowym i walkami o partnerki. Dorosłe samice większość czasu spędzają w pojedynkę (samotnie), kiedy nie mają młodych. Matki przebywają blisko potomstwa do 4 lat po urodzeniu. Czasami pozwalają pozostać im dłużej, jeśli w międzyczasie na świat przyjdzie kolejne młode. Zdarza się, że nie w pełni dojrzałe osobniki zarówno samce, jak i samice tworzą zgodne stada. Grupy dwóch lub trzech młodych samców często przemieszczają się na granicy obszarów samców dominujących. Przebywają ze sobą prawdopodobnie ze względów bezpieczeństwa. Młode samice są mniej towarzyskie niż samce. Nosorożce pancerne tworzą również tymczasowe grupy, szczególnie w sezonie monsunowym i na terenach trawiastych podczas marca i kwietnia. Stada liczące do 10 nosorożców zbierają się podczas kąpiei błotnych - zazwyczaj dominujący samiec z samicami i ich młodymi, ale bez dorastających samców. W grupie nosorożce są zazwyczaj przyjazne. Często witają się machając lub kołysząc głową, unosząc boki i ocierając się nosami lub liżąc.

Dorosłe samce są głównymi inicjatorami walk, a pojedynki między dominującymi samcami są najczęstszą przyczyną śmierci nosorożców. Samce w sposób bardzo agresywny traktują również samice podczas zalotów. Nosorożec może gonić potencjalną partnerkę na duże odległości, a nawet ją zaatakować. W przeciwieństwie do nosorożców afrykańskich, indyjskie walczą, używając swoich siekaczy, a nie rogów.

SEKCJA 5. POMÓŻ, MÓJ GATUNEK WYMIERA

Status wg listy IUCN:	(VU) narażony na wyginięcie
Trend populacji:	rosnący
Szacowana wielkość populacji żyjącej w naturze:	około 2500 osobników
Liczebność w Europie (wg ISIS):	55 sztuk
W ogrodach zoologicznych w Polsce:	Wrocław, Warszawa

TOP3 - NAJWAŻNIEJSZE ZAGROŻENIA:

1. Kłusownictwo,
2. Nielegalny handel rogiem nosorożca,
3. Utrata siedlisk.

W 2007 roku szacowana wielkość populacji wynosiła 2575 osobników, z czego około 2200 żyło na chronionych terenach Indii:

- Park Narodowy Kaziranga - 1855 osobników (liczebność wzrosła o 1489 sztuk od 1966 r.)
- Rezerwat Przyrody Jaldapara - 108 osobników (wzrost o 24 od 2002 r.)
- Rezerwat Przyrody Pobitora - 81 osobników (wzrost o 27 od 1987 r.)
- Park Narodowy Orang - 68 osobników (wzrost o 33 od 1972 r.)
- Park Narodowy Gorumara - 27 osobników (wzrost o 5 w 2002 r.)
- Park Narodowy Dudhawa - 21 osobników
- Park Narodowy Manas - 3 osobników
- Rezerwat Katarniaghat -2 osobników

Według danych z roku 2009 Rezerwat Przyrody Pobitora odnotowuje największe zagęszczenie tego gatunku na świecie, gdyż obszar ten o powierzchni 38,8 km² zamieszkują 84 osobniki. W 2007 roku oszacowano, że w Nepalu żyje 378 sztuk. Większość z nich w Parku Narodowym Chitwan, 35 osobników w Parku Narodowym Bardia, natomiast 6 sztuk występuje w Rezerwacie Przyrody Sukula Phanta. W marcu 2008 roku przeprowadzono spis w regionie Terai, który wykazał, że Park Narodowy Chitwan i jego okolice zamieszkuje 408 osobników. W Parku Narodowym Bardia (tereny zalewowe rzeki Karnali) - 22 sztuki i 5 nosorożców w Rezerwacie Przyrody Sukula Phanta. Dwa nosorożce z Nepalu reintrodukowano do Parku Narodowego Lal Suhanra w Pakistanie.

Główną przyczyną spadku liczebności nosorożców indyjskich, podobnie jak afrykańskich, jest myślistwo oraz odstrzały dla pozyskania ich rogów. Polowanie dla sportu stało się popularne pod koniec XIX i na początku XX wieku. Raporty z połowy XIX wieku donoszą, że niektórzy oficerowie odstrzelili nawet po 200 osobników w Assamie. Do 1908 roku populacja w Kazirandze zmniejszyła się do 12 sztuk. Na początku XX wieku gatunek był bliski wyginięcia.

Kłusownictwo, którego celem był róg nosorożca, stało się głównym powodem drastycznego spadku populacji nosorożca indyjskiego. Później powzięto kroki by ochronić ten gatunek. Na początku XX wieku zakazano polowań na nosorożce. W Indiach od 1980 do 1993 roku zabito 692 nosorożce pancerne mimo, że w 1910 roku zakazano w tym kraju polowania na te zwierzęta. W 1984 roku pięć nosorożców zostało przeniesionych do Parku Narodowego Dudhwa. Cztery osobniki z okolic Rezerwatu Przyrody Pabitora, natomiast jeden z Goalpara.

W 1950 roku lasy i tereny trawiaste Chitwan rozciągały się na obszarze ponad 2600 km² i były domem dla około 800 nosorożców. Kiedy ubodzy rolnicy przenieśli się ze wzgórz do doliny Chitwan w poszukiwaniu gruntów ornych, teren ten został zasiedlony, a kłusownictwo stało się powszechne. W 2002 roku kłusownicy zabili w okrutny sposób 37 zwierząt, po to by odciąć i sprzedać ich cenne rogi.

NAJCZĘSTSZE SPOSOBY ZABIJANIA NOSOROŻCÓW:

1. Strzelanie. Jest zdecydowanie najczęściej stosowaną metodą. Handlarze wynajmują snajperów, często też dostarczają im broń i amunicję.
2. Chwywanie w zasadzkę (dół). Zależy w dużym stopniu od terenu i dostępności trawy, którą przykrywa się taki dół. Wykopuje się go w taki sposób, by upolowane zwierzę miało mało miejsca do poruszania się, a łeb wystawał z dołu, tak by łatwo można było odciąć róg.
3. Porażenie prądem. Jeśli w pobliżu znajdują się linie wysokiego napięcia, kłusownicy zahaczają o nie długie izolowane pręty. Wieszają je bezpośrednio nad ścieżką, którą przechodzą nosorożce.
4. Trucizna. Fosforek cynku, trucizna na szczury, bądź pestycydy rozsmarowywane są na tzw. "lizawkach" (słone miejsca, które służą do uzupełniania minerałów), z których często korzystają nosorożce.
5. Polowanie przy użyciu dzidy. Odnotowano jedynie na terenie Parku Narodowego Chitwan.
6. Polowanie z pętlą. Zarzucona na szyję nosorożca pętla, przecina skórę i dusi zwierzę.

Kłusownictwo, głównie dla rogów stosowanych w chińskiej medycynie ludowej, trwa nieprzerwanie i doprowadziło do zmniejszenia się kilku ważnych populacji. Oprócz tego odnotowuje się poważny spadek jakości siedlisk na niektórych obszarach, który spowodowany jest nasiloną inwazją obcych gatunków roślin, mającą wpływ na liczebność nosorożców, zmniejszeniem się terenów trawiastych na rzecz rozprzestrzeniających się lasów oraz utratą obszarów podmokłych ze względu na zamulenie zbiorników wodnych, a także wypasem zwierząt hodowlanych.

Nosorożec indyjski zagrożony jest wyginięciem, także dlatego, że aż 70% jego populacji na wolności występuje w jednym miejscu na świecie, tj. Parku Narodowym Kaziranga. Jakiegokolwiek katastrofalne wydarzenie, takie jak choroba, polowania, czy utrata siedlisk, ma destrukcyjny wpływ na status nosorożca indyjskiego. Dochodzi do tego jeszcze ryzyko chowu wsobnego, które zawsze występuje w połączeniu z mało licznymi populacjami. Poprzez kojarzenie się osobników w bliskim pokrewieństwie następuje osłabienie puli genowej i ujawnienie się cech letalnych bądź chorobowych.

Nosorożec indyjski został wpisany na listę gatunków CITES w 1975 roku. Władze Indii i Nepalu przy współpracy z WWF i innymi organizacjami pozarządowymi podjęły ważne kroki w związku z ochroną tego gatunku. Na początku lat 80. zainicjowano program reintrodukcji tych zwierząt. Pierwsza para nosorożców była przeniesiona z regionu Terai w Nepalu do Parku Narodowego Lal Suhanra w Pakistanie w 1982 roku. Wg danych z 2010 roku wynika, że w ogrodach zoologicznych na całym świecie żyją 174 nosorożce indyjskie.

NOSOROŻEC WŁOCHATY

(*Coelodonta antiquitatis*)

SEKCJA 1. KIM BYŁEM

Wysokość w kłębie:	2 m
Długość ciała:	3 - 3,8 m
Masa ciała:	do 3 ton
Ilość rogów:	2
Długość rogu:	większy mierzył do 1 m

Ciało nosorożca włochatego pokryte było grubą sierścią, składającą się z dwóch rodzajów włosów: cienkich i gęstych, oraz długich i sztywnych (tzw. włosy okrywowe), które skutecznie chroniły zwierzę przed zimnem.

SEKCJA 2. JAK I GDZIE ŻYŁEM

Występowanie:	Europa, Azja
Epoka:	plejstocen
Środowisko:	stepy
Aktywność:	dzienna
Rodzaj pożywienia:	trawa, małe rośliny zielne, porosty, mchy

Nosorożce włochate pojawiły się 350.000 lat temu, a wymarły około 10.000 lat temu. Żyły w zimnym i suchym klimacie, typowym dla ostatniego zlodowacenia (zlodowacenie plejstoceńskie). Należały do plejstoceńskiej megafauny, tak jak np. mamuty włochate, piżmowoty, jelenie olbrzymie czy niedźwiedzie jaskiniowe. Skamieniałości nosorożców pochodzących z tego okresu, nie są rzadkością. Zostały odkryte na terenie Europy oraz Azji. Dobrze zachowane szczątki odnaleziono zamrożone w lodzie i zakopane w ziemi. W kopalni głębinowej na terenie wsi Starunia (Ukraina) w roku 1929, odkryto kompletny egzemplarz wymarłego nosorożca tzn. z zachowanym nie tylko szkieletem, ale i częściami miękkimi (częścią wnętrza, mięśniami, skórą).

Nosorożec włochaty był gatunkiem roślinożernym. Żywił się trawą, małymi roślinami zielnymi, porostami, mchami. Posiadał szerokie wargi. Zachowane szczątki rogów, noszą ślady ścierania, które prawdopodobnie powstały w wyniku przeszukiwania śniegu w celu znalezienia trawy. Żył samotnie lub w bardzo małych grupkach rodzinnych. Ludzie pierwotni uwiecznili rysunki nosorożców

EAZA KAMPANIA 2012/13 - ZWIERZĘTA AZJI PŁD.-WSCH.
ALARM DLA NOSOROŻCÓW

na ścianach jaskiń. Polowania oraz zmiany klimatu mogły przyczynić się do jego wymarcia. Nosorożec sumatrzeński jest najbliższym spokrewnionym z nosorożcem włochatym współczesnym nosorożcem, niestety jest krytycznie zagrożony wyginięciem.